

מאזן התשלומים

1. קווי ההתפתחות העיקריים¹

ב־1966 חל גידול מהיר ביצוא המוצרים, בעוד שהיבוא נשאר ללא שינוי. על כן חלה ירידה ניכרת בגירעון במאזן המסחרי. ירידה קלה חלה גם בגירעון במאזן השירותים². כתוצאה מכך ירד עודף היבוא ב־83 מיליון דולר, שהם 16 אחוזים, והסתכם ב־452 מיליון דולר. ירידה זו בעודף היבוא חלה לאחר ירידה קטנה יותר ב־1965 — 34 מיליון דולר — שהיתה תוצאה של ירידה גדולה בגירעון המסחרי ועלייה בגירעון במאזן השירותים. בשתי השנים האחרונות יחד ירד עודף היבוא ב־117 מיליון דולר, וב־1966 הוא היה נמוך ב־21 אחוזים מאשר ב־1964.

ביבוא ההון חלה ב־1966 ירידה גדולה. הוא היה נמוך מאשר ב־1965 ב־96 מיליון דולר, שהם 16 אחוזים, ומאשר ב־1964 ב־133 מיליון דולר — 21 אחוזים. עיקר הירידה היה ביבוא ההון לסקטור הציבורי, והקיף את כל סוגי ההעברות החד־צדדיות וההלוואות לזמן ארוך לממשלה.

בהעברות החד־צדדיות לפרטים היתה הירידה קטנה יותר. ירידה קלה חלה גם בהשקעות מחו"ל, אך הסכום נטו נשאר כמעט ללא שינוי, בגלל ירידה בהשקעות של ישראלים בחו"ל.

בגידול ההתחייבויות לזמן קצר חלה ירידה ניכרת, והיא משקפת במידה רבה את עליית שער הריבית בשוקי הכספים וההון בעולם.

היבוא גדל ב־1966 ב־25 מיליון דולר שהם 2 אחוזים, לעומת גידול בשיעור 5 אחוזים ב־1965. בשתי השנים כאחת היה גידול היבוא, שהסתכם ב־82 מיליון דולר, תוצאה של עלייה ביבוא השירותים, בעוד שביבוא הסחורות חלה ירידה קלה. סעיפי יבוא השירותים, שבהם חל עיקר הגידול ב־1966, הם תשלומי ריבית, הוצאות תיירות של תושבי ישראל בחו"ל והוצאות מטבע חוץ של חברות ספנות ותעופה ישראליות. בגידול בשתי השנים האחרונות יחד בולטת בעיקר העלייה ביבוא הממשלה, ונוסף לסעיפים שנוכרו — גם העלייה בהוצאות על שירותי ביטוח.

היצוא גדל ב־1966 ב־109 מיליון דולר, שהם 15 אחוזים, לאחר גידול באותו שיעור ב־1965. בשתי השנים יחד הסתכם הגידול ביצוא ב־200 מיליון דולר ושני שלישים ממנו באו מגידול יצוא הסחורות. עיקר התוספת מיצוא השירותים נבע משני סעיפים: העלייה בהכנסות מריבית, המשקפת את עליית שערי הריבית בשוקי הכספים וההון בעולם, והעלייה בהכנסות מהובלה בין נמלי ישראל לחו"ל, שהיא תוצאה של העלאת תעריפי ההובלה ושל עלייה בחלקה של הספנות הישראלית בהובלות בקווים אלה.

¹ בלוחות מאזן התשלומים מובאים יבוא ויצוא המוצרים על בסיס פו"ב, והתשלומים לחברות זרות בעד הובלה וביטוח של מוצרי היבוא כלולים איפוא ביבוא השירותים. אולם פירוט היבוא והיצוא של המוצרים מבוסס על נתוני יבוא סי"פ ועל הגדרות סחר החוץ, ולכן הובאו בלוחות האחרים היבוא והיצוא לפי הגדרות סחר החוץ ונעשו ההתאמות הדרושות ביבוא וביצוא השירותים.

² מאזן התשלומים המובא כאן הוא אומדן מוקדם והוא כולל סעיף טעויות והשמטות המגיע ל־85 מיליון דולר בצד החובה. נתוני סחר החוץ הם שלמים יחסית, ויש להניח איפוא שתיקונים יחולו ביתר סעיפי החשבון השוטף או בסעיפי תנועות ההון. משום כך יש סייגים לניתוח ההתפתחויות בחלקים אלה של מאזן התשלומים ובגירעון בחשבון השוטף. לעומת זאת, אפשר לגשת לדיון במאזן המסחרי במידה הרבה יותר גדולה של ודאות.

לוח ג' 1

מאזן התשלומים, פעמים עיקריים, 1965 ו-1966

(מיליוני דולרים)

1966			1965			
נטו	חובה	זכות	נטו	חובה	זכות	
-452.0	1,271.6	819.6	-535.0	1,245.7	710.7	א. החשבון השוטף *
-257.6	732.1	474.5	-327.3	731.3	404.0	מוצרים
-110.5	135.5	25.0	-112.0	132.2	20.2	ממשלה
-83.9	404.0	300.1	-95.7	382.2	286.5	שירותים אחרים
306.3	9.3	315.6	347.9	10.6	358.5	ב. העברות חד צדדיות
244.7	5.5	250.2	259.3	6.3	262.6	לסקטור הפרטי
61.6	3.8	65.4	91.6	4.3	95.9	לסקטור הציבורי
230.4	246.0	476.4	218.2	275.1	493.3	ג. תנועות הון
187.2	228.9	416.1	241.3	166.2	407.5	1. לזמן ארוך ובינוני
74.2	8.3	82.5	82.7	9.2	91.9	לסקטור הפרטי
113.0	220.6	333.6	158.6	157.0	315.6	לסקטור הציבורי
43.2	17.1	60.9	-23.1	108.9	85.8	2. לזמן קצר
18.8	10.0	28.8	-105.8	105.8	—	זהב ויתרות מטבע חוץ
						חשבונות אחרים
24.4	7.1	31.5	82.7	3.1	85.8	לזמן קצר
84.7	1,526.9	1,611.6	31.1	1,531.4	562.5	סך הכול א+ב+ג
-84.7	84.7	—	-31.1	31.1		ד. טעויות והשמטות

* יבוא ויצוא של מוצרים סו"ב.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

יצוא המוצרים גדל ב-1966 ב-70 מיליון דולר שהם 17 אחוזים, ואילו היבוא נשאר כמעט ללא שינוי; על ידי כך צומצם הגירעון המסחרי ב-72 מיליון דולר, שהם 19 אחוזים. התפתחויות אלה הן המשך להתפתחויות ב-1965, שגם בה חל גידול מהיר ביצוא (16 אחוזים) תוך ירידה קלה ביבוא. כתוצאה מהתפתחויות אלה היה יצוא המוצרים ב-1966 גבוה ב-125 מיליון דולר (36 אחוזים) מאשר ב-1964. היבוא היה נמוך במקצת מאשר ב-1964, ואילו הגירעון במאזן המסחרי צומצם מ-454 ל-318.5 מיליון דולר (30 אחוזים). בכך חזר הגירעון לרמה הממוצעת שלו ב-1962-1963. שינויי המחירים בסחר החוץ הישראלי פעלו ב-1966 לטובת המשק הישראלי. תנאי הסחר השתפרו בשיעור ניכר — 5 אחוזים — כתוצאה מעליית מחירי היצוא ב-7 אחוזים ועליית מחירי היבוא ב-2 אחוזים. ענף היהלומים היה המקור העיקרי לעליות, הן בצד היצוא והן בצד היבוא. שינויי המחירים הביאו למשק הישראלי ב-1966 רווח נקי של 8 מיליון דולר (התייקרות היצוא ב-24 מיליון דולר לעומת התייקרות היבוא ב-16 מיליון).

¹ כשיבוא המוצרים הוא על בסיס סו"ב. לפי הגדרות מאזן התשלומים.

² מדד המחירים של מוצרי היצוא מחולק במדד מחירי מוצרי היבוא.

צמצום הגירעון המסחרי ב־1966 וירידתו עד לרמה של 1962-1963 — צמצום שהוא גדול עוד יותר יחסית לתוצר הלאומי, שכן ב־1966 היה התוצר גדול ב־20 אחוזים מאשר ב־1963 — משקף בראש וראשונה את השינוי ברמת פעילותו של המשק: המעבר מתנאי לחץ ביקוש למיתון כלכלי, ומגידול שנתי של 10 אחוזים בתוצר לא־גידול בו ועלייה באבטלה.

בשתי השנים, 1965 ו־1966, לא חל גידול ביבוא המוצרים, לאחר עלייה גדולה, של 24 אחוזים ב־1964. אולם יחד עם היציבות בהיקף היבוא חלו שינויים גדולים בהרכבו. מצד אחד חלה עלייה ביבוא תשומות לצורכי יצוא. עיקרה של עלייה זו — 30 מיליון דולר — חלה ביבוא יהלומים גולמיים, והיא משקפת גידול ביצוא היהלומים המלוטשים ושינויים בצבירת מלאי של יהלומי גלם. עלייה קלה חלה גם ביבוא מוצרי צריכה, אולם זו היא בעיקרה פרי צירוף של עלייה ביבוא בשר קפוא מצד אחד וירידה — שנעשתה תלולה בסוף השנה — ביבוא מוצרים בני־קיימא.

לוח ג' 2

סיכום מאזן התשלומים, 1963 עד 1966 *

(מיליוני דולרים)

1966	1965	1964	1963	
-1,271.6	-1,245.7	-1,188.5	-1,011.5	יבוא מוצרים ושירותים
819.6	710.7	619.2	576.8	יצוא מוצרים ושירותים
-452.0	-535.0	-569.3	-434.7	עודף היבוא
306.3	347.9	351.3	346.6	העברות חד צדדיות
187.2	241.3	275.1	184.4	תנועות הון לזמן ארוך ובינוני
				סך כל ההעברות החד צדדיות ותנועות ההון לזמן ארוך
493.5	589.2	626.4	531.0	
24.4	82.7	-26.4	28.2	תנועות הון אחרות לזמן קצר
18.8	-105.8	-21.3	-109.1	צבירה של זהב ויתרות מטבע חוץ
-84.7	-31.1	-9.4	-15.4	טעויות והשמטות

* נתוני היבוא והיצוא הם על בסיס רישום יבוא המוצרים "ר"ב, כל הסעיפים הם בערכם נטו; מספרים חיוביים מציינים זכות ומספרים שליליים מציינים חובה.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מאידך, גיסא, חלה ירידה בשתי קבוצות אחרות של מוצרי יבוא — ירידה חדה חלה ביבוא נכסי השקעה, וירידה קלה ביבוא של תשומות לצורכי השוק המקומי (לרבות צבירת מלאי). ההשקעות, הנעשות מתוך שיקולים עסקיים, הן התחום הרגיש ביותר לשינוי במגמות הפעילות הכלכלית. הירידה הרבה בהן היא, בחלקה, תוצאה של המעבר ממצב של לחץ ביקוש והרחבה מהירה בתפוקה למצב של צמצום הביקוש, קיפאון או אף מגמת ירידה בתפוקה וכן צבירת מלאי מוצרים מוגמרים, שהיא תופעת לוואי של מיפנה כזה. אך בחלקה נעוצה הירידה בגורמים, שאינם קשורים למיתון: השלמת ביצוען של תכניות השקעה גדולות בתחומים שונים, בלא שחלה הרחבה מקבילה על־ידי הפעלת תכניות חדשות; ובמידת מה אולי אף השפעה של ירידת הרווחיות בתעשייה, שהחלה מתגלה בירידה ניכרת של גידול ההשקעות כבר ב־1964. הירידה ביבוא נכסי השקעה היתה בצידוד ומכונות לתעשייה ולחקלאות, בעוד שביבוא נכסי השקעה לענפי השירותים והמסחר לא חלה ירידה.

היבוא, היצוא ועודף היבוא*, 1962 עד 1966

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת												1966	1965	1964	1963	1962	ה י ב ו א
בערך				במחיר				בכמות									
1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963						
(אחוזים)												(מיליוני דולרים)					
—	-1	24	6	2	1	2	1	-2	-2	22	5	793.0	794.4	803.4	647.5	613.8	מוצרים
6	16	7	7	2	4	1	—	4	12	6	7	518.5	489.5	421.6	393.9	368.8	שירותים
2	5	18	6	2	2	2	1	—	3	16	5	1,311.5	1,283.9	1,225.0	1,041.4	982.7	סך הכול
17	16	4	24	7	4	—	4	10	11	4	19	474.5	404.0	349.4	337.1	271.4	מוצרים
12	13	14	16	3	6	2	—	9	7	11	16	385.0	344.9	306.3	269.6	231.8	שירותים
15	14	8	21	5	5	1	2	10	9	7	18	859.5	748.9	655.7	606.7	503.2	סך הכול
-16	-6	31	-9	-2	-2	2	-2	-14	-5	28	-8	452.0	535.0	569.3	434.7	479.5	עודף היבוא

* יבוא מוצרים על בסיס ס"מ; יצוא מוצרים על בסיס פו"ב.
ה ס ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ביבוא תשומות שוטפות לצורכי השוק המקומי¹ חלה ירידה קלה². נראה, שירידה זו נובעת בעיקר מירידה במלאי התשומת מיבוא במשק ולא מירידה בדרישות לצורכי הייצור השוטף (שכן אחוז היבוא לעומת השימושים המקומיים היה נמוך ב־1966 מאשר בכל השנים הקודמות). אולם הנקודה המכרעת כאן היא עצם אי־העלייה ביבוא התשומת השוטפות. אי עלייה זו היא תוצאה של אי־גידול השימושים המקומיים ובה באה לידי ביטוי ההשפעה העיקרית של המיתון בתחום מאזן התשלומים. אילו היה גידול השימושים המקומיים מגיע לאותו שיעור כב־1965—6 אחוזים—היה הדבר מחייב תוספת ליבוא התשומות השוטפות בשיעור של 20 עד 40 מיליון דולר.

אולם רמת פעילות גבוהה ב־1966 היתה לה בלי ספק השפעה נוספת על היבוא: יש להניח, שבמקרה זה לא היתה הירידה ביבוא נכסי השקעה (פרט לאניות ומטוסים) מגיעה לממדים כה גדולים—ירידה של 25 מיליון דולר (19 אחוזים במחירים קבועים). אמנם ייתכן שריאורגניזציה במבנה המשק, שהיא תכלית המיתון, עלולה מעצם טבעה להביא לירידה זמנית בהשקעות, אך בסופו של דבר ריאורגניזציה כזו, במידה שהיא אפקטיבית, יש לצפות, שהיא תתבטא בעלייה רבה יותר בהשקעות מאשר בתנאי התפתחות רגילים.

ביצוא המוצרים היה שיעור הגידול ב־1966 גבוה במקצת מאשר ב־1965 ובמידה ניכרת מאשר ב־1964. ביצוא התעשייתי חלה החשה ניכרת בשיעור הגידול ב־1966 לעומת שתי השנים הקודמות, אם כי הוא היה עדיין נמוך מאשר שיעור הגידול הממוצע בשנתיים שלאחר הפיחות ובשנים שקדמו להן (ראה לוח ג'־9). יש לזכור, שהשנים שמאז הפיחות היו שנים של עליית שכר בשיעורים ניכרים, עלייה שחרגה מעבר לגבולות גידול הפריזון, וכי תהליך זה של עליית ההוצאות החל כבר מנקודת מוצא של רווחיות נמוכה יחסית ביצוא. החשת קצב הגידול של היצוא ב־1966, שבאה על רקע זה, היא תוצאה של כמה גורמים. גורם ראשון במעלה הוא עליית הביקוש לכמה מוצרי יצוא בשוק העולמי, שהיתה מלווה בעליית מחירים. עליית המחירים לבדה תרמה חלק ניכר מתוספת היצוא בשתי השנים האחרונות—30 אחוזים ב־1965 ו־35 אחוזים ב־1966—וחלק גדול עוד יותר מתוספת הערך המוסף ביצוא—40 אחוזים—ב־1966 (ראה לוחות ג'־11 וג'־12). במונחים כמותיים היה שיעור הגידול ביצוא ב־1966 נמוך במקצת מאשר ב־1965. הירידה הקלה משקפת את התנודות ביצוא ההדרים. ביצוא התעשייתי, פרט ליהלומים, היה הגידול הכמותי גבוה מאשר בשתי השנים הקודמות.

הגדלת התמיכות, שבהן חלה עלייה רבה לעומת השנים הקודמות, הופעלה לגבי רוב היצוא בעיקרה בסוף 1966; ומשום כך אין ליחס לה השפעה כללית רבה על הגדלת היצוא בשנה זו. יוצאת מכלל זה הגדלת התמיכות לענפי הטקסטיל וההלבשה, שהונהגה בראשית 1966, ולה יש ליחס בלי ספק את הגידול ביצוא מוצרים אלה.

מורכבת יותר היא שאלת השפעתו של גורם שלישי: השינוי ברמת הפעילות הכלכלית במשק—המעבר ממצב של לחץ ביקוש למיתון כלכלי. ירידה ברמת הביקוש במשק עשויה להשפיע על היצוא משני כיוונים: השפעה ישירה מצד צמצום הביקוש המקומי, הדוחפת להפנות חלק גדול יותר מהתפוקה ליצוא; והשפעה מצד גורמי הייצור, המתבטאת בהפגת הלחץ להעלאות שכר ובחיסול המחסור בעובדים.

עיקר תוספת היצוא התעשייתי ב־1966 באה מאותה קבוצה הכוללת מוצרי יצוא מובהקים ומוצרים בעלי אופי מיוחד, ותרומתה של קבוצה זו לגידול היצוא היתה גדולה לעומת משקלה של הקבוצה בסך כל היצוא. מאידך גיסא, בקבוצה הכוללת את המוצרים, שייצורם מבוסס על השוק

¹ כאן כלול גם היבוא לצורכי צבירת מלאי, והוא מתקבל על־ידי הפחתה של יבוא התשומות הדרושות לצורכי היצוא מכלל יבוא התשומות.

² עלייה של יותר מ־20 מיליון דולר חלה ביבוא חיטה ומספוא, בגלל ירידת היבול המקומי עקב הבצורת; בשאר התשומות השוטפות היתה איפוא הירידה רבה יותר.

המקומי ואילו היצוא בהם הוא שולי, היה הגידול נמוך מהממוצע. בתוך קבוצה זו בולט גידול רב ביצוא מוצרי הטכסטיל וההלבשה שנהנו מהעלאה ניכרת של התמיכות. (ראה לוח ג'9).

לגבי מוצרי היצוא המובהקים, שתפוקתם מיועדת כולה או רובה ליצוא, קיימת בעיקר ההשפעה השנייה מצד גורמי הייצור. ב-1966 היתה השפעה זו לפי שעה מוגבלת, שכן עליית השכר לא היתה נמוכה מאשר בשנים קודמות, אך על רקע התנאים החדשים בשוק העבודה נעלם הקושי בהשגת כוח העבודה הנחוץ. ההשפעה מצד הביקוש פועלת בעיקר על מוצרים המתבססים במידה רבה על השוק המקומי. אמנם גידול היצוא של קבוצה זו כולה לא הוחש ב-1966, אולם ייתכן, שהתקופה שעברה מאז המפנה עדין קצרה מכדי להביא לביטוי מלא את השינוי בתנאי הביקוש המקומיים. אולם יש להניח שהמשך תנאי עודף הביקוש ששררו ב-1964 היו עשויים להביא להאטת גידול היצוא וייתכן שאף לצימצומו.

2. חיבוא

א. יבוא המוצרים

יבוא המוצרים עמד בשלוש השנים האחרונות על אותה רמה בקירוב. ב-1966 הסתכם היבוא נטו ב-793 מיליון דולר, בדומה ל-1965 וב-10 מיליון פחות מאשר ב-1964. במחירי היבוא חלה עלייה קלה — 2 אחוזים ב-1966 ואחוז אחד ב-1965 — ובמונחים ריאליים חלה איפוא ירידה בשיעור 2 אחוזים ב-1966, לאחר ירידה באותו שיעור ב-1965 (ראה לוח ג'4).

התמונה אינה משתנה, למעשה, גם כשאנו מנכים את יבוא האניות והמטוסים, סעיף בעל אופי מיוחד, שבו רבה מאוד אי-הסדירות. ביבוא בלי אניות ומטוסים היה הגידול במונחים כמותיים 16 אחוזים ב-1964, 2 אחוזים ב-1965 — ואי גידול ב-1966.

האטה של גידול היבוא ניכרה כבר בתחילת 1965, עוד לפני המיתון. נראה שבמידה מסוימת היה זה הצד האחר של עלייה רבה ביבוא ב-1964 לצורכי צבירת מלאי (שהיתה בחלקה תוצאה של הגידול המהיר בצריכת מוצרי צריכה סופיים מיבוא ושל התרחבות המסחר בהם).

אולם הגורם המכריע בהתפתחות זו של אי-עליית היבוא הוא מיתון הפעילות הכלכלית במשק, שהחל באמצע 1965 והלך והעמיק לקראת סוף 1966. בכך יש לראות, לפי שעה, את עיקר תרומתו של המיתון לשיפור מאזן התשלומים.

השפעת המיתון באה לידי ביטוי בעוצמה שונה בכל אחד מהתחומים. היא נתגלתה בצורה החדה ביותר ביבוא נכסי השקעה, בעוד שביבוא מוצרי צריכה מוגמרים וביבוא תשומות שוטפות לייצור היתה ההשפעה מתונה יותר, והתגלתה בירידה קלה או האטה של שיעור הגידול בלבד (ראה לוח ג'4).

ירידת יבוא נכסי ההשקעה במשק בכללו נעוצה בחלקה בגורמים שאינם קשורים במיתון. בשנים האחרונות הושלם ביצוען של כמה תכניות השקעה גדולות בתחומים שונים. תכניות ההשקעה החדשות, שהוחל בהן, היו בהיקף מצומצם יותר. כשמדובר בפרויקטים גדולים, יש לזכור, כי בהתחלקות ההשקעה על פני הזמן, יש, מדרך הטבע, מידה מסוימת של אי-סדירות¹. גורם אחר שיש לציין אותו הוא מגמת האטה בגידול ההשקעות בתעשייה, שהחלה עוד ב-1964, וייתכן שהיא קשורה בירידת רווחיות, שנבעה מהעלאות שכר גדולות, שחלו בד בבד עם הקפאת

¹ הפרויקטים הגדולים מבוצעים על ידי הסקטור הציבורי, וייתכן שבירידה משתקפת השפעה של העובדה כי על הפרויקטים שהיו בביצוע בשנתיים האחרונות הוחלט עוד בתקופה שבה היה המשק בתנאי לחץ ביקוש, והדבר יצר נטייה לצמצם השקעות אלה במידת האפשר.

יבוא המוצרים לפי ייעודים,

1966	1965	1964	1963	1962	
(מיליוני דולרים)					
42.7	35.2	36.5	25.2	18.1	מוצרים לצריכה
22.9	21.4	18.5	15.0	13.1	מזון
22.5	26.0	27.5	17.7	13.2	צריכה שוטפת אחרת
					מוצרים בני קיימא
88.1	82.7	82.5	57.9	44.4	סך הכול
48.1	34.1	29.7	32.3	29.2	תשומות שוטפות לייצור
304.4	312.1	308.7	251.7	251.1	לחקלאות
10.0	17.4	16.8	12.5	17.5	לתעשייה
44.7	43.2	38.5	32.8	36.8	לבנייה
58.3	53.2	46.6	44.5	40.1	חלקי חילוף
					דלק
465.7	460.1	440.3	373.8	374.7	סך הכול
124.9	95.5	102.3	93.2	67.2	יהלומים גולמיים נטו
590.6	555.6	542.6	467.0	441.9	סך כל התשומות השוטפות
5.6	5.2	8.5	6.4	8.0	נכסי השקעה
64.8	88.7	74.1	75.7	72.7	לחקלאות
29.5	33.5	38.0	27.4	26.9	לתעשייה ובנייה
21.6	19.4	16.9	14.3	13.7	נכסי השקעה לתחבורה
					נכסי השקעה אחרים
121.5	146.8	137.5	123.7	121.3	סך כל נכסי השקעה, למעט אניות ומטוסים
17.6	31.9	59.9	16.4	21.7	אניות ומטוסים
139.1	178.7	197.4	140.1	143.0	סך כל נכסי השקעה, לרבות אניות ומטוסים
817.8	817.0	822.5	665.0	629.3	סך כל היבוא
24.8	22.6	19.1	17.5	15.5	בניכוי החזרות והתאמות
793.0	794.4	803.4	647.5	613.8	סך כל יבוא המוצרים סי"ף נטו, לפי מאזן התשלומים

1962 עד 1965

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת											
בערך				במחיר				בכמות			
1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963
(אחוזים)											
21	—	45	39	—	-5	7	34	21	5	35	4
7	16	23	14	—	-4	7	32	7	21	15	-13
-13	-1	55	34	1	-2	1	2	-14	-3	54	31
7	3	42	30	1	-2	4	17	6	6	37	11
41	15	-8	11	1	3	—	2	40	12	-8	8
-2	1	23	—	1	2	2	—	-3	—	21	—
-43	1	34	-29	1	2	2	—	-44	-1	32	-29
3	13	17	-11								
10	14	5	11	-2	-2	-5	—	12	17	10	11
1	5	18	-1	1	2	-1	1	—	2	19	-1
31	-7	10	39	6	3	8	—	23	-9	2	39
6	3	16	6	2	2	1	1	4	1	15	6
8	15	33	-20	2	3	1	—	6	12	31	-20
-26	15	-2	4	2	3	1	—	-27	12	-3	4
-12	-12	39	2	2	3	1	—	-14	-14	37	2
11	15	18	15	2	3	1	—	9	12	16	15
-17	7	11	2	2	3	1	—	-19	4	10	2
-45	-47	265	-24	—	—	—	—	-45	-47	265	-24
-22	-9	41	2	2	2	1	—	-24	-11	39	2
—	-1	24	6	2	1	2	1	-2	-2	22	5
—	-1	24	6	2	1	2	1	-2	-2	22	5

לוח ג' 5

יבוא המוצרים * לפי הייעוד הכלכלי, ולפי רבעי שנה 1963—1966

(מיליוני דולרים, במחירים שוטפים)

השנה והרביע	סך כל היבוא פרט לאניות ומטוסים וליהלומים גולמיים	סך כל היבוא להוציא אניות ומטוסים	נכסי צריכה		יבוא יהלומים גולמיים נטו	תשומות שוטפות לייצור, פרט ליהלומים גולמיים		נכסי השקעה, פרט לאניות ומטוסים	
			סך הכול	מזה : בניקיימא		סך הכול	מזה לתעשייה ובנייה	סך הכול	מזה לתעשייה ובנייה
1963	I	123.8	11.8	3.7	93.2	82.4	53.5	29.6	18.3
	II	144.4	14.4	4.1		97.0	65.8	33.0	21.1
	III	137.8	12.3	4.7		93.3	62.5	32.2	18.8
	IV	143.7	19.6	5.2		101.1	69.8	29.0	16.9
1964	I	165.2	24.5	6.3	23.1	107.6	75.6	33.1	17.3
	II	167.4	19.1	6.9	30.7	110.6	76.1	37.7	18.9
	III	156.3	17.3	7.4	28.3	103.9	71.7	35.1	19.3
	IV	171.1	21.8	6.7	20.2	118.2	85.4	31.1	17.6
1965	I	162.4	19.8	6.0	20.8	110.8	76.6	31.8	18.6
	II	179.6	19.8	6.6	20.5	119.9	80.3	39.9	25.5
	III	167.0	18.6	6.3	25.4	110.9	74.0	37.5	23.7
	IV	180.4	24.6	6.9	28.8	118.9	82.0	36.9	21.0
1966	I	180.2	26.0	7.2	25.5	118.8	80.9	35.4	18.6
	II	169.4	18.4	5.1	34.9	119.0	76.3	32.0	16.8
	III	170.8	43.9	5.4	27.8	118.7	74.9	28.2	16.8
	IV	154.6	19.6	4.8	37.0	109.0	72.9	26.0	12.6

* היבוא ברוטו, פרט ליבוא יהלומים גולמיים, הניתן כאן נטו.

מחירי התפוקה. מצב זה הוחרף ככל שהואט קצב ההתרחבות הכלכלית במרוצת 1965, ובסוף 1966, שבה החריפה במידה ניכרת ירידת יבוא נכסי ההשקעה, משתקפת כבר, כנראה, השפעת המיתון במלוא היקפו.

יבוא נכסי השקעה, פרט לאניות ומטוסים, ירד ב־1966 ב־17 אחוזים, לעומת עלייה בשיעור 7 אחוזים ב־1965 ובשיעור 11 אחוזים ב־1964. במונחים קבועים, מגיעה הירידה ב־1966 ל־19 אחוזים. הירידה הגדולה ניכרה כמעט בכל הענפים. ביבוא מכונות וציוד לתעשייה חלה ירידה בשיעור 18 אחוזים, בדומה לממוצע. ירידות גדולות יותר חלו ביבוא כלי רכב וציוד בנייה וכרייה. כאן מתגלה ההשפעה של השפל החריף יותר בענף הבנייה, והשתקפותו בענף הובלת המשאות.

סעיפים יוצאי דופן הם יבוא הציוד לענפי המסחר והשירותים וכן ציוד מדעי אחר, שבו נמשכה העלייה, אם כי בשיעור נמוך מאשר בשנים הקודמות. כמו כן יוצא דופן הוא סעיף יבוא הציוד לענף החשמל, שנשאר ללא שינוי, לאחר שהוכפל ב־1965, לעומת שלוש השנים הקודמות. הגידול כאן נבע בעיקר מבניית תחנת כוח חדשה. השקעות מסוג זה, בענף שירותים ציבוריים, ועל ידי חברה בבעלות ציבורית, אינן רגישות כהשקעות אחרות להשפעות של תנודות הפעילות הכלכלית בטווח הקצר. ההשקעות האחרות — אלה הנעשות מתוך שיקולים עסקיים — הן הסעיף הרגיש ביותר למגמות הפעילות הכלכלית. השקעות אלה יש בהן אלמנט של סיכון, ומשום כך הן תלויות במידה רבה בציפיות לגבי העתיד. במשק, הנתון בתהליך של התרחבות מהירה, מצוי, בדרך כלל, עודף כושר ייצור בשיעור ניכר, והפסקת הגידול המהיר מביאה לירידה תלולה בהשקעות המבוססות על ציפיות להמשך גידול הביקוש.

גם השקעות לשם החלפת ציוד מתבלה אינן נקבעות על ידי גורמים טכניים בלבד. יש כאן טווח רחב לגמישות, ומפנה במגמות הפעילות הכלכלית ובציפיות יוצר נטייה לדחות החלפת ציוד מתבלה. גם צד המימון יש לו, בלי ספק, תפקיד בנסיבות אלה. תקופת מפנה מלווה לעיתים קרובות בהצטברות מלאי ובבעיות מימון, וההשקעות שלא מרצון במלאי מוצרים מוגמרים באה גם על חשבון אפשרויות המימון של השקעה בנכסי ייצור.

למכלול גורמים אלה נוסף הפעם, כנראה, גם גורם מיוחד, הקשור לאופיו של המפנה: המיתון הינו תנאי לריאורגניזציה של המשק, דהיינו תהליך הכרוך מעצם טיבו בשינויים בכדאיותם היחסית של ענפים ומוצרים שונים. בהחלטות על השקעות הציפיות לגבי העתיד הן גורם מכריע, ועד לגמר התגבשותם של השינויים בכדאיותם היחסית של הענפים, כתוצאה מהחלטות הנובעות מהמדיניות הכלכלית, נוצר, מטבע הדברים, שלב ביניים שבו נוטים משקיעים פוטנציאליים לנקוט עמדה של השהיית החלטות בענייני השקעה.

ביבוא נכסי ההשקעה השפעת המיתון היא רבה יותר מאשר בשאר סוגי היבוא, אולם כאן היא גם מתגלה במלוא חריפותה באיחור רב יותר. הדבר נובע, כמובן, מכך שההשקעות מצריכות מטבען תכנון ארוך יותר, ולאחר שהוחל בביצוען לא תמיד ניתן לשנות את התכנית, גם נוכח שינויי נסיבות. ביבוא נכסי השקעה לתעשייה ולבנייה חלה ב־1966 כולה ירידה בשיעור 26 אחוזים, לעומת 1965, ואילו במחצית השנייה של 1966 היתה הירידה לעומת המחצית המקבילה של 1965 — 36 אחוזים.

ביבוא מוצרים לצריכה סופית חלה ב־1966 עלייה בשיעור 7 אחוזים. במונחים כמותיים, היה שיעור העלייה כב־1965, ונמוך בהרבה מאשר בשנים הקודמות. מבחינת הגורמים שפעלו כאן, התמונה היא מורכבת, ומלבד השפעת המיתון ניכרת פה השפעה של מגמות של טווח ארוך בדפוסי צריכה ושינויים במדיניות המיסים ומדיניות היבוא.

ביבוא מוצרים בני קיימא חלה עלייה מהירה עד 1964. עלייה זו התרכזה בעיקר בסעיף מכונות נוסעים (כחצי מכלל הגידול בין 1962 ל־1964). לאחר העלאת המיסים על מכונות, בסוף 1964, חלה ירידה ניכרת בסעיף זה. הירידה היתה חדה ביותר בתקופה שמיד לאחר ההעלאה — עד כדי מחצית מהיקף היבוא — ואילו בסוף 1965 ותחילת 1966 חלה התאוששות, אם כי הרמה

לוח ג' 6

פירוט היבוא, 1962 עד 1966

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת								1966	1965	1964	1963	1962	
1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963						
(אחוזים)				(מיליוני דולרים)				(מיליוני דולרים)					
39	41	58	-2	8.6	6.4	5.7	-0.2	30.5	21.9	15.5	9.8	10.0	בשר ודגים
-63	84	55	43	-3.6	2.6	1.1	0.6	2.1	5.7	3.1	2.0	1.4	חלב ומוצרי
46	-2	9	-9	20.3	-1.0	3.7	-3.9	64.0	43.7	44.7	41.0	44.9	דגנים ואורז
-8	-69	46	233	-0.5	-13.4	6.1	9.3	5.5	6.0	19.4	13.3	4.0	סוכר ודבש
16	-20	43	17	1.1	-1.7	2.6	0.9	8.1	7.0	8.7	6.1	5.2	קפה, תה וקקאו
-15	11	68	47	-0.6	0.4	1.5	0.7	3.5	4.1	3.7	2.2	1.5	טבק בלתי מעובד
27	-4	-45	122	2.5	-0.4	-7.7	9.5	11.7	9.2	9.6	17.3	7.8	מזון ומשקאות אחרים
13	3	32	-7	4.0	1.0	7.0	-1.7	33.7	29.7	28.7	21.7	23.4	זרעי שמן
-23	4	27	-13	-7.2	1.1	6.4	-3.4	23.6	30.8	29.7	23.3	26.7	עץ
-27	-14	104	9	-2.3	-1.4	5.0	0.4	6.1	8.4	9.8	4.8	4.4	כותנה
-6	9	33	1	-0.9	1.2	3.4	0.1	14.1	15.0	13.8	10.4	10.3	חוטים
-9	-4	30	-32	-0.6	-0.3	1.7	-2.6	6.4	7.0	7.3	5.6	8.2	טקסטיל אחרים
-22	82	-45	7	-2.0	4.0	-4.0	0.6	6.9	8.9	4.9	8.9	8.3	שמנים ושומנים

6	7	18	5.6	2.7	2.8	6.4	1.6	48.1	45.4	42.6	36.2	34.6	כימיקלים
-24	1	27	-4	-13.2	0.8	11.4	-1.9	41.7	54.9	54.1	42.7	44.6	פלדה וברזל
23	9	33	-10	4.0	1.4	4.0	-1.4	21.7	17.7	16.3	12.3	13.7	מתכות אל ברזליות
31	-7	10	39	29.4	-6.8	9.1	26.0	124.9	95.5	102.3	93.2	67.2	יהלומים גולמיים נטו
10	14	5	11	5.1	6.6	2.1	4.4	58.3	53.2	46.6	44.5	40.1	דלק
-1	8	15	9	-0.7	6.1	9.6	5.3	80.3	81.0	74.9	65.3	60.0	חומרי גלם אחרים
-17	16	4	-5	-16.6	13.3	2.8	-3.9	78.6	95.2	81.9	79.1	83.0	מכונות
-12	28	-5	2	-3.9	6.8	-1.3	0.6	27.3	31.2	24.4	25.7	25.1	גנרטורים וציוד חשמלי
-13	-3	126	-19	-2.1	-0.6	9.6	-1.8	14.5	16.6	17.2	7.6	9.4	מכשירי קשר
-30	-8	33	21	-14.3	-4.2	13.0	6.8	33.7	48.0	52.2	39.2	32.4	כלי רכב
-30	-46	215	-28	-11.1	-30.8	45.9	-8.2	25.3	36.4	67.2	21.3	29.5	כלי טייס ושייט
-23	14	40	76	-1.1	0.6	1.2	1.3	3.7	4.8	4.2	3.0	1.7	ציוד חשמלי לבית
-17	53	171	75	-0.5	1.0	1.2	0.3	2.4	2.9	1.9	0.7	0.4	רהיטים
12	-3	36	-12	4.3	-1.0	10.0	-3.7	41.1	36.8	37.8	27.8	31.5	שוונות
—	-1	24	5	-1.4	-9.0	155.9	33.7	817.8	877.0	822.5	665.0	629.3	סך הכול
								24.8	22.6	19.1	17.5	15.5	בניכוי החזרות והתאמות
—	-1	24	6	-1.4	-4.0	155.4	33.7	793.0	794.4	803.4	647.5	613.8	סך כל יבוא המוצרים, נטו

* יבוא ברוטו, פרט ליבוא יהלומים גולמיים המובא כאן נטו.
ה מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

היתה נמוכה בהרבה מאשר לפני ההעלאה. במחצית השנייה של 1966 חלה שוב ירידה תלולה. בירידה זו יש לראות תוצאה ברורה של המיתון, אולם בחלקה היא קשורה ודאי גם בהעלאות המיסים על דלק והאגרות ודמי הרישיונות בתחילת 1966.

שני סעיפים אחרים, שבם חלה עלייה רבה בשנים האחרונות, הם יבוא ריהוט — אחד הסעיפים שבו חלה הרחבה בעקבות הליברליזציה — ויבוא מקלטי טלביזיה. יחד עם המכונית היתה הטלביזיה בשנים אלה מוצר הנמצא בתהליך התפשטות מהירה. ב־1965, עם הירידה ביבוא מכוניות, תרמו סעיפים אלה חלק רב מהגידול.

מבחינה מסויימת יש דמיון רב בין נכסי צריכה בני קיימא לנכסי השקעה. דמיון זה חל גם על מידת הרגישות הרבה של סעיף זה לגבי המצב הכלכלי והציפיות הקשורות בו. משום כך מתגלה השפעת המיתון ביתר חריפות ביבוא בני קיימא מאשר בסעיפי צריכה אחרים. במחצית השנייה של 1966 חלה כאן ירידה בשיעור 40 אחוזים, לעומת המחצית המקבילה של 1965, בעוד שבהשוואה שנתית חלה ירידה בשיעור 13 אחוזים בלבד.

ביבוא מזון חלה ב־1966 עלייה רבה — בניגוד לכל שאר הסעיפים. אולם עלייה זו נובעת כולה מעלייה ביבוא בשר קפוא. יבוא זה גדל פי ארבעה תוך ארבע שנים. סיבת הגידול כאן היא בתחום מדיניות הממשלה לגבי גידול בקר מקומי לבשר. בשר היבוא זול יותר, והכמות שיובאה בעבר לא סיפקה כנראה את כל הביקוש. בניכוי יבוא הבשר הקפוא והסוכר — סעיף שבו יש תנודות מלאי ותנודות מחירים גדולות — חלה ביבוא המזון ירידה בשיעור 17 אחוזים ב־1966.

1966	1965	1964	1963	
(מיליוני דולרים)				
42.7	35.2	36.5	25.2	סך כל יבוא המזון
27.4	18.6	12.5	6.5	מזה: בשר קפוא
3.8	2.7	13.4	8.2	סוכר (לצריכה)
11.5	13.9	10.6	10.5	שאר מוצרי מזון

ביבוא תשומות שוטפות לייצור חלה בשתי השנים האחרונות עלייה איטית — 6 אחוזים ב־1966 ו־3 אחוזים ב־1965 — לאחר עלייה מהירה — 16 אחוזים — ב־1964. במחירי התשומות חלה עלייה קלה, והמגמות במונחים כמותיים הן דומות: עלייה בשיעור 4 אחוזים ב־1966, אחוז אחד ב־1965 ו־15 אחוזים ב־1964.

הגורם העיקרי הקובע את היקף יבוא התשומות השוטפות הוא, כמובן, רמת הפעילות במשק. גורם אחר הוא השינויים בצבירת מלאי של תשומות. לגורם זה עלולה להיות השפעה ניכרת על ההפרשים בשיעורי הגידול בין השנים, אולם בעניין זה אין, למעשה, נתונים מבוססים, ומה שניתן לומר הוא בעיקר על דרך ההיסק מכלל הנתונים והאינדיקטורים.

אשר לרמת הפעילות במשק, הרי מן הראוי להפריד כאן בין היצוא לבין שאר השימושים המקומיים, בשל השוני הבולט במגמות: בעוד שהיצוא גדל בשתי השנים האחרונות ביותר מ־10 אחוזים לשנה, במונחים כמותיים, הואט גידול השימושים המקומיים בצורה תלולה, וב־1966 חלה בהם אף ירידה מוחלטת.

בין התשומות השוטפות יש משקל רב ליבוא יהלומים גולמיים — יותר מ־20 אחוזים ב־1966. סעיף זה גדל במהירות בשנים האחרונות, במקביל למגמת הגידול ביצוא היהלומים. זהו גם סעיף שיש בו תנודות גדולות בגלל שינויי מלאי. גם שאר מוצרי היצוא יש בהם מרכיב יבוא גבוה מהמוצק במשק, ושינויים ביצוא יש להם השפעה יחסית רבה על יבוא התשומות.

כשאנו מפרידים בין התשומות המיועדות לייצור סחורות היצוא לבין שאר השימושים המקומיים (לרבות צבירת מלאי)¹, מסתבר שבאחרונות חלה ב-1966 ירידה של 4 אחוזים, לאחר עלייה בשיעור אחוז אחד ב-1965 ושל 21 אחוזים ב-1964.

מתוך השוואה של נתוני תשומות היבוא השוטפות לשימושים מקומיים עם נתוני התוצר המופנה לשימושים מקומיים מסתבר שבשנתיים האחרונות — 1965 ו-1966 — חלה ירידה ביחס ביניהם. ירידה כזו (אם אינה נובעת משינוי הרכב התפוקות² או מהחלפת יבוא) פירושה ירידה במלאי תשומות היבוא. ב-1966 היה היחס בשימושים המקומיים בין יבוא לתוצר נמוך במקצת מאשר ב-1963, ונמוך במידה ניכרת מאשר ב-1964 — שנה שבה גדל יבוא התשומות בשיעור רב. הקפיצה בשיעור הגידול של יבוא התשומות ב-1964 — גידול בשיעור 19 אחוזים במחירים קבועים ביבוא תשומות שוטפות, פרט ליהלומים גולמיים, נובעת לפחות בחלקה מצבירת מלאי. בשנה שלפניה היה, כנראה, יבוא התשומות נמוך מהדרוש לצורכי הייצור השוטף — חלה אז ירידה של אחוז אחד לעומת 1962 במחירים קבועים — והמלאי צומצם עד מתחת לרמתו הרגילה. ב-1964 היה איפוא חלק מיבוא התשומות מיועד לחידוש המלאי, וכנראה אף להגדלתו מעל לשיעור הממוצע. על רקע זה יש לראות את המשך ההתפתחות ביבוא התשומות השוטפות ב-1965 ו-1966. אי גידול היבוא — והירידה ביחס שבין היבוא לתוצר — משקפים, לפחות בחלקם, השקעה שלילית במלאי תשומות היבוא: ב-1966 היה היחס בין יבוא התשומות לתוצר נמוך יותר מאשר בכל אחת מארבע השנים הקודמות, ונמוך במידה ניכרת מאשר הממוצע בשנים אלה. בירידה זו במלאי התשומות — ואי גידול היבוא, שנתאפשר על ידי כך — יש לראות ודאי תוצאה של המיתון, על ירידת הביקוש והצטברות מלאי מוצרים מוגמרים המאפיינות אותו. אולם התוצאה העיקרית של המיתון בתחום יבוא התשומות קשורה בעצם אי-גידולו של התוצר. גידול השימושים המקומיים באותו שיעור כב-1965 — 6 אחוזים, שיעור שהוא נמוך בהרבה מאשר בכל התקופה הקודמת — היה מחייב תוספת ליבוא התשומות השוטפות בשיעור של 20 עד 40 מיליון דולר.

ב. יבוא השירותים

ביבוא השירותים חל ב-1966 גידול של 6 אחוזים לעומת גידול בשיעור 16 אחוזים ב-1965, ובשיעור 7 אחוזים לשנה בשתי השנים הקודמות. בשתי השנים האחרונות, שבהן לא גדל יבוא המוצרים, היה יבוא השירותים המקור היחיד לגידול היבוא. הגידול ביבוא השירותים הסתכם בשתי השנים הללו ב-100 מיליון דולר בקירוב: 29 מיליון ב-1966 ו-68 מיליון ב-1965. שלא כביבוא המוצרים, אין ביבוא השירותים השפעה של תנודות מלאי; ובדרך כלל הקשר לייצור השוטף הוא רופף הרבה יותר. הסעיף שחלקו היה הגדול ביותר בתוספת היבוא ב-1966 — קרוב למחצית מכלל התוספת — הוא סעיף שירותי ההון. הגידול כאן נובע רובו ככולו מעלייה בתשלומי ריבית לחו"ל. בסעיף זה היתה התוספת גדולה יותר מאשר בשנים הקודמות. שני סעיפים אחרים, שתרמו חלק ניכר מהגידול, הם: הוצאות הובלה אחרות, והוצאות תיירות של ישראלים בחו"ל. הראשון נובע מהגידול בהוצאות חברות הספנות והתעופה הישראליות בחו"ל. בהוצאות התיירות חל ב-1966 גידול בשיעור 12 אחוזים, לאחר גידול בשיעור 17 אחוזים ב-1965. שיעור הגידול היה גבוה במידה ניכרת מאשר הגידול בהכנסות מתיירות. יתר על כן, בשנתיים האחרונות היתה התוספת להוצאות התיירות של ישראלים גדולה פי שלושה מאשר התוספת להכנסות המשק מתיירות: 12.5 מיליון לעומת 4 מיליון דולר. בכך צומצם במידה ניכרת עודף ההכנסות של המשק במאזן התיירות.

¹ פרט למלאי יהלומים גולמיים.

² השינוי הכולל בהרכב התפוקה לפי סקטורים רחבים הוא הירידה היחסית של ענף הבנייה, שבו דווקא מרכיב היבוא נמוך בהרבה מהממוצע.

יבוא השירותים*, 1962 עד 1966

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת				1966	1965	1964	1963	1962	
1966	1965	1966	1965						
(מיליוני דולרים)				(מיליוני דולרים)					
(אחוזים)									
19.2	3.3	2.4	0.4	14.9	12.5	12.1	10.2	8.0	הובלת נוסעים
8.1	14.1	6.6	10.0	87.6	81.0	71.0	60.4	60.7	הוצאות הובלה אחרות
9.6	12.5	9.0	10.4	102.5	93.5	83.1	70.6	68.7	סך כל התחבורה
11.7	17.2	5.1	6.4	48.8	43.7	37.3	38.0	26.0	נסיעות לחו"ל
7.1	20.7	3.5	8.5	53.0	49.5	41.0	31.1	27.8	ביטוח
11.9	13.0	12.6	12.2	118.6	106.0	93.8	80.8	76.6	שירותי הון
2.5	34.1	3.3	33.6	135.5	132.2	98.6	105.7	113.8	ממשלה, לגמ"א
-7.0	-4.7	-4.5	-3.2	60.1	64.6	67.8	67.7	55.9	שירותים שונים
6.0	16.1	29.0	67.9	518.5	489.5	421.6	393.9	368.8	סך הכול

* על בסיס יבוא מוצרים ס"מ.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בהוצאות על שירותי ביטוח היה שיעור הגידול נמוך בהרבה מאשר ב-1965, והדבר משקף, כנראה, את מיתון הפעילות הכלכלית במשק. בשנים הקודמות היה שיעור הגידול בהוצאות על שירותי ביטוח גבוה על פי רוב בהרבה משיעור הגידול בתוצר הלאומי.

ביבוא הממשלה היה הגידול מצומצם, אולם הוא חל לאחר קפיצה גדולה ביבוא ב-1965. בשתי השנים האחרונות יחד היה סעיף זה המקור לתוספת הגדולה ביותר ליבוא השירותים.

העלייה בהוצאות על הובלת נוסעים חלה בד בבד עם ירידה בהכנסות מהובלת נוסעים, והדבר משקף את ירידת חלקן של החברות הישראליות בהובלת נוסעים לישראל וממנה.

הסעיף היחיד, שבו חלה ירידה בשתי השנים האחרונות, הוא סעיף השירותים האחרים. ירידה זו משקפת בעיקר את הירידה בהוצאות הסוכנות בחו"ל עם צמצום זרם העלייה לארץ.

יבוא שירותי תחבורה ויצואם, 1963 עד 1966

(מיליוני דולרים)

1966	1965	1964	1963	
י ב ו א				
2.3	2.4	2.7	2.5	הובלת נוסעים: בים
12.6	10.1	9.4	7.7	באויר
14.9	12.5	12.1	10.2	סך הכול
87.6	81.0	71.0	60.4	הוצאות הובלה אחרות
102.5	93.5	83.1	70.6	סך הכול, על בסיס יבוא סחורות פו"ב
18.0	21.9	21.7	16.8	הובלת סחורות יבוא על ידי חברות זרות
120.5	115.4	104.8	87.4	סך הכול, על בסיס יבוא סחורות סי"פ
י צ ו א				
11.1	12.7	11.1	9.1	הובלת נוסעים: בים
30.0	29.8	25.8	24.3	באויר
41.1	42.5	36.9	33.4	סך הכול
13.7	15.4	8.8	8.8	הובלת משאות: סחורות יצוא
42.1	34.9	29.6	27.7	סחורות אחרות
21.6	18.7	16.2	16.3	הכנסות אחרות מהובלה
118.5	111.5	91.5	86.2	סך הכול, על בסיס יבוא סחורות סי"פ
38.2	36.5	35.0	28.6	הובלת סחורות יבוא על ידי חברות ישראליות
156.7	148.0	126.5	114.8	סך הכול, על בסיס יבוא סחורות פו"ב

ה מק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

3. היצוא

א. יצוא המוצרים

יצוא המוצרים גדל ב-1966 ב-70 מיליון דולר שהם 17.5 אחוזים, והסתכם ב-475 מיליון דולר. שיעור הגידול היה גבוה במידת מה מאשר ב-1965 ובמידה ניכרת — מאשר ב-1964. יצוא מוצרים מהחפוקה המקומית¹ גדל ב-1966 ב-16.9 אחוזים, לעומת גידול בשיעור 15.4 אחוזים ב-1965 ובשיעור 3.5 ב-1964.

חלק ניכר מגידול היצוא בשנתיים האחרונות נובע מעליית מחיריהם של מוצרי היצוא בחוץ לארץ. חלקה של עליית המחירים בתוספת היצוא הגיע ל-30 אחוזים ב-1965 ול-35 אחוזים ב-1966.

¹ כלומר, פרט למכירת אניות ומטוסים ישנים וכן פרט ליצירות אמנות, עתיקות, אוספים, חפצים אישיים וכד'.

לוח ג' 9

יצוא המוצרים נטו, לפי קבוצות, 1963 עד 1966

המשקל בתוספת היצוא		המשקל ביצוא ב 1965	העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת			1966	1965	1964	1963	
1966	1965		1966	1965	1964					
(אחוזים)			(אחוזים)			(מיליוני דולרים)				
5.3	34.4	17.8	5.0	34.8	-29.3	74.9	71.3	52.9	74.8	יצוא חקלאי
1.9	-1.7	1.9	17.1	-10.6	16.4	8.9	7.6	8.5	7.3	הדרים
4.6	3.6	1.8	41.9	34.5	-21.4	10.5	7.4	5.5	7.0	מוצרי לול וכותנה
11.8	36.3	21.5	9.3	28.9	-24.9	94.3	86.3	66.9	89.1	שאר מוצרי החקלאות
										סך הכול
49.2	25.4	32.9	25.3	11.5	13.7	165.1	131.8	118.2	104.0	יצוא תעשייתי
10.2	13.6	6.8	25.5	36.9	61.0	34.0	27.1	19.8	12.3	יהלומים
						12.2	7.6	9.3	4.3	מחצבים וגרוטאות
						12.7	13.2	7.7	5.4	מזה : צמנט נחושת
						4.4	2.9	1.1	1.2	אשלג
						4.3	3.0	1.2	1.0	פוספטים
										גרוטאות
8.1	1.1	2.5	55.0	6.4	23.7	15.5	10.0	9.4	7.6	דלק
1.3	3.7	2.5	9.1	25.3	-52.1	10.8	9.9	7.9	16.5	מוצרי מתכת אחרים
1.2	1.9	4.8	4.2	5.5	41.4	19.9	19.1	18.1	12.8	מוצרי פרי הדר
7.7	1.1	10.0	12.9	1.5	26.0	45.5	40.3	39.7	31.5	טכסטיל והלבשה
10.5	16.8	19.1	9.3	13.4	8.8	83.8	76.7	67.7	62.2	שאר מוצרי התעשייה
88.3	63.7	78.5	19.3	11.2	13.7	374.6	314.9	280.8	246.9	סך כל היצוא התעשייתי
										סך כל יצוא המוצרים
100.0	100.0	100.0	16.9	15.4	3.5	468.9	401.2	347.7	336.0	מהתפוקה המקומית
						5.1	2.7	2.1	0.4	מכירת אניות ומטוסים
						4.3	4.6	4.6	3.5	יצירות אמנות, אוספים, עתיקות, חפצים אישיים וכו'
			17.1	15.3	4.3	478.3	408.5	354.4	339.9	סך כל יצוא המוצרים
						-3.8	-4.5	-5.0	-2.8	פחות התאמות *
			17.5	15.6	3.6	474.5	404.0	349.4	337.1	סך הכול יצוא המוצרים, נטו לפי מאזן התשלומים

* סך כל יצוא המוצרים בשורה שלעיל שונה מהסכום המקביל במאזן התשלומים משתי סיבות : (א) הוא כולל סכום מסוים של יצוא על ידי ענף תיקון אניות ומטוסים, הכלול במאזן התשלומים יצוא השירותים ; (ב) הוא מבוסס על היצוא לפי הגדרות סחר החוץ (המבוססות על תנועת סחורות מארץ לארץ) ולא לפי הגדרות מאזן התשלומים (המבוססות על שינוי הבעלות של הסחורה). לצורכי מאזן התשלומים נעשות משום כך התאמות בנתוני סחר החוץ. ההתאמות בשורה זו כוללות את שני המקורות לאי התאמה.

עליית המחירים הרבה ביותר חלה ביצוא היהלומים — 13.3 אחוזים — ושם היה מרוכז עיקר הרווח למשק מעליית מחירים — כ־75 אחוזים מכלל התוספת לערך המוסף, הנובעת מעליית מחירים (ראה לוח ג'־12). יתרת הרווח נבעה בעיקרה מיצוא ההדרים, שבו חלה עליית מחירים של 3.3 אחוזים לעומת 1965. שיעור זה משקף עליית מחירים רבה ברביע הראשון של השנה, שבו מרוכז עיקר היצוא. לעומת הרביע המקביל בשנה הקודמת, וירידת מחירים ברביע השני. גם היצוא החקלאי, פרט להדרים, נהנה בממוצע מעליית מחירים שהסתכמה ב־4 אחוזים, לעומת 1965. עליית מחירים ממוצעת בשיעור 3 אחוזים לעומת 1965 חלה ביצוא המחצבים והיא משקפת, מצד אחד, עלייה במחירי הנחושת בשוק העולמי, ומצד שני, ירידה במחירי האשלג, בעקבות עלייה ניכרת בהיצע. בשאר מוצרי התעשייה לא חל בממוצע שינוי במחירי היצוא.

הגידול הכמותי ביצוא המוצרים מהתפוקה המקומית היה 11 אחוזים בשנים 1966 ו־1965 ו־3 אחוזים ב־1964 (ראה לוח ג'־11). שיעור הגידול הגבוה ביצוא ההדרים ב־1965, העלה את שיעור הגידול ביצוא הכולל באותה שנה. ביצוא התעשייתי, פרט ליהלומים, היה הגידול הכמותי ב־1966 גבוה מאשר ב־1965.

אולם לא כל דולר של יצוא יש בו אותה הכנסה נקייה במטבע חוץ. מבחינת הערך המוסף יש הבדלים גדולים בין המוצרים השונים, ושינוי הרכב היצוא כרוך לעתים בשינויים בערך המוסף הממוצע שבו. את תרומת היצוא להכנסות המשק וכן את המקורות הריאליים שהפנה המשק ליצוא, יש למדוד על פי הערך המוסף.

הערך המוסף, במחירים שוטפים גדל ב־1966 ב־19 אחוזים, באותו שיעור כב־1965; ב־1964 חלה ירידה של 3 אחוזים. אולם גם כאן בולטת ההשפעה של עליית מחירי היצוא. למעלה מ־40 אחוזים מתוספת הערך המוסף ב־1966 (16 מתוך 39 מיליון דולר) הם תוצאה של עליית מחירים (ראה לוח ג'־12).

הגידול הכמותי של הערך המוסף היה הרבה יותר צנוע: גידול בשיעור 11 אחוזים ב־1966, לעומת 13 אחוזים ב־1965 ואחוז אחד ב־1964. ביצוא התעשייתי, פרט ליהלומים, היה הגידול הכמותי בערך המוסף גבוה במקצת מאשר ב־1965: 12 אחוזים לעומת 11 אחוזים. אולם גם כאן בולטים מספר מצומצם יחסית של מוצרים, בעיקר מוצרי יצוא מובהקים, שתרומתם היתה גדולה יחסית למשקלם. עלייה ניכרת לעומת השנים הקודמות חלה בתרומה לגידול הערך המוסף מצד ענפי הטקסטיל וההלבשה, שזכו להגדלה רבה של תמיכות היצוא.

גידול היצוא ב־1966 — וההחשה בו לעומת 1964 ו־1965 — חלו על רקע של תהליך עליית הוצאות הייצור, שציין את השנים האחרונות ואשר החל כבר מנקודת מוצא של רווחיות נמוכה ביצוא. את הגורמים שהשפיעו על הגידול יש לחפש בכמה תחומים: עליית הביקוש למוצרי יצוא שונים בחוץ־לארץ, הגדלת התמיכות ליצוא, וההשפעה של צמצום הקליטה של סחורות היצוא בשוק הפנימי. השפעתם של גורמים אלה היתה שונה בקבוצות השונות של מוצרי היצוא.

השפעה של עליית הביקוש בחו"ל התרכזת במספר מוצרי יצוא מובהקים, שבהם חלה עלייה רבה ביצוא, תוך עליית מחירים ניכרת.

תמיכות היצוא הוגדלו במידה ניכרת, לעומת השנים הקודמות.¹ ב־1966 גדל בהרבה סכום התמיכות והונהגו סוגי תמיכות חדשים, שהעיקריים בהם הם התמריצים הישירים, המקיפים את היצוא כולו. אולם תמריצים אלה, שהונהגו באפריל 1966 עמדו תחילה על שיעור נמוך ביותר — 0.5 אחוזים עד 3.5 אחוזים מערך היצוא, לפי קבוצות מוצרים, שהם 10 עד 15 אנורות לדולר ערך מוסף — רק סמוך לסוף השנה, בנובמבר, הוגדלו יותר מכפליים — לשיעור 30 עד 40 אנורות לדולר ערך מוסף. נראה, כי בשל שיעוריהם ומועדי הפעלתם אין ליחס לתמריצים אלה השפעה רבה על ההתפתחות ב־1966. לעומת זאת, היתה ודאי השפעה להגדלה הרבה של התמיכות

¹ ראה להלן, סעיף 4, התמיכות ליצוא.

לוח ג' 10

היצוא* והערך המוסף ביצוא, 1963 עד 1966

(מיליוני דולרים)

המשקל בתוספת בערך המוסף 1966	המשקל בערך המוסף 1965	המשקל בתוספת היצוא 1966	המשקל ביצוא 1965	הערך המוסף				היצוא				
				1966	1965	1964	1963	1966	1965	1964	1963	
10.5	27.6	5.3	17.8	62.1	58.0	42.4	63.0	74.9	71.3	52.9	74.8	הדרים
11.2	5.8	6.6	3.7	16.5	12.1	11.0	11.8	19.5	14.9	14.0	14.2	חקלאות אחרת
37.7	12.4	49.2	32.9	40.8	26.0	22.4	17.8	165.1	131.8	118.2	104.0	יהלומים
13.5	9.8	8.4	6.0	25.8	20.5	15.9	9.4	28.9	24.2	18.7	11.4	מחצבים
1.8	6.0	1.3	4.7	13.3	12.6	12.3	8.7	19.9	19.0	18.1	12.8	מוצרי פרי הדר
5.9	11.0	7.7	10.0	25.3	23.0	23.4	18.0	45.5	40.3	39.7	31.5	טכסטיל והלבשה
19.4	27.5	21.3	24.9	65.2	57.6	48.4	52.1	114.1	99.7	86.1	87.3	יתר התעשייה
100.0	100.0	100.0	100.0	249.0	209.8	175.8	180.8	468.9	401.2	347.7	336.0	סך הכול
								סך כל התעשייה				
				129.6	113.7	100.0	88.2	209.4	183.2	162.6	143.0	בלי יהלומים

* היצוא כאן הוא יצוא מוצרים מהתפוקה המקומית (השווה לוח ג' 9).

הגידול ביצוא*, ובערך המוסף, 1964 עד 1966

(אחוזים)

הגידול בערך המוסף במחירים שוטפים			גידול היצוא במחירים שוטפים			הגידול הכמותי בערך המוסף			הגידול הכמותי ביצוא			
1966	1965	1964	1966	1965	1964	1966	1965	1964	1966	1965	1964	
7.1	36.8	-32.7	5.0	34.8	-29.3	3.1	22.4	-10.5	1.7	22.9	-10.4	הדרים
36.4	10.0	-6.8	30.9	6.4	-1.4	36.4	7.4	6.8	30.9	4.3	9.9	חקלאות אחרת
56.9	16.1	25.8	25.3	11.5	13.7	10.8	7.1	3.4	10.5	7.4	3.1	יהלומים
25.9	28.9	69.1	23.6	29.4	64.0	19.5	18.9	43.6	18.2	20.3	43.0	מחצבים
5.6	2.4	41.4	4.7	5.0	41.4	0.8	8.1	41.4	1.0	8.3	42.2	מוצרי פרי הדר
10.0	-1.7	30.0	12.9	1.5	26.0	8.7	2.1	22.8	11.9	3.0	22.2	טכסטיל
13.2	19.0	-7.0	14.4	15.8	-1.4	13.5	12.0	-9.2	14.3	11.3	-2.4	תעשייה אחרת
18.7	19.3	-2.8	16.9	15.4	3.5	11.3	12.6	1.0	10.8	10.7	3.6	סך הכול
14.0	13.7	13.4	14.3	12.7	13.7	12.2	11.1	7.9	12.9	10.0	10.6	סך כל התעשייה פרט ליהלומים

* ראה הערה ללוח ג' 10.

לוח ג' 12

גידול הערך המוסף ביצוא*, לפי מרכיבי הכמות והמחירים, 1964 עד 1966

(מיליוני דולרים)

1966				1965				1964				
גידול היצוא	גידול הערך המוסף	מזה: כתוצאה משינוי מחירים	כתוצאה משינוי כמות	גידול היצוא	גידול הערך המוסף	מזה: כתוצאה משינוי מחירים	כתוצאה משינוי כמות	גידול היצוא	גידול הערך המוסף	מזה: כתוצאה משינוי מחירים	כתוצאה משינוי כמות	
21.9	-20.6	-14.0	-6.6	18.4	15.6	6.1	9.5	3.6	4.1	2.3	1.8	הדרים
-0.2	-0.8	-1.6	0.8	0.9	1.1	0.3	0.8	4.5	4.4	0.0	4.4	חקלאות אחרת
14.2	4.6	4.0	0.6	13.6	3.6	2.0	1.6	33.3	14.8	12.0	2.8	יהלומים
7.3	6.5	2.4	4.1	5.5	4.6	1.6	3.0	5.7	5.3	1.3	4.0	מחצבים
5.3	3.6	0.0	3.6	0.9	0.3	-0.8	1.1	0.9	0.7	0.6	0.1	מוצרי פרי הדר
8.2	5.4	1.3	4.1	0.6	-0.4	-0.9	0.5	5.2	2.3	0.3	2.0	טכסטיל
-1.2	-3.7	1.1	-4.8	13.6	9.2	3.7	5.5	14.4	7.6	-0.2	7.8	תעשייה אחרת
11.7	-5.0	-6.8	1.8	53.5	34.0	12.0	22.0	67.7	39.2	16.3	22.9	סך הכול

* ראה הערה ללוח ג' 10.

בענפי הטכסטיל וההלבשה בראשית 1966. בענפים אלה עלה במידה ניכרת שיעור הגידול של היצוא לעומת שיעורו ב-1965, אך בוודאי גם כאן היתה השפעה ניכרת של צמצום השוק הפנימי.

ב-1966 חל גידול רב ביצוא של ענפי היצוא המובהקים: יהלומים ומחצבים, והם שתרמו את עיקר תוספת היצוא. כשני שלישים מתוספת היצוא התעשייתי וכן מתוספת הערך המוסף ביצוא זה (20 מתוך 31 מיליון דולר) באו משני ענפים אלה. בענף היהלומים היה מרוכז עיקר הרווח למשק מעליית מחירים, אולם גם במונחים כמותיים היה הגידול בענפים אלה גבוה מהממוצע. מלבד אלה באה תרומה גדולה לתוספת היצוא התעשייתי מיצוא הגרוטאות ומיצוא דלק. בשני ענפים אחרים היה גידול היצוא נמוך מהממוצע: במוצרי פרי הדר, שגם הם מוצרי יצוא מובהקים, ובמוצרי מתכת אחרים — יצוא שהוא בעל אופי מיוחד.

בענפים אלה, המייצאים את מרבית תפוקתם, עשויים שינויים ברמת הביקוש במשק בכללו להשפיע בעיקר מצד גורמי הייצור — כשעליית לחץ הביקוש מתבטאת בעליית שכר ובמחסור בעובדים. מיתון הפעילות הכלכלית עשוי לסייע לענפים אלה על-ידי הפגת הלחץ להעלאת שכר ועל-ידי יצירת תנאים המאפשרים השגת עובדים ביתר קלות. עליית השכר נמשכה אמנם בחלק הראשון של השנה, בשיעור לא נמוך מאשר בשנים הקודמות, אך הם נהנו מהיצע מוגבר של עובדים. הגידול הרב ביצוא בקבוצה זו הושפע מעלייה רבה בביקוש בשוק העולמי, אשר התבטאה גם בעליית מחירים ניכרת. דברים אלה אמורים ביהלומים, ומבין המחצבים — בצמנט הנחושת ובגרוטאות הנחושת, שהם עיקר יצוא הגרוטאות. מאידך גיסא, שררו תנאי עודף היצע וירידת מחירים בשוקי האשלג ומוצרי פרי הדר, שבהם היה גידול היצוא נמוך או שלילי. יש לציין גם כי באותם מוצרים, שבהם יש משקל רב להשקעה הקבוצה, כמו במחצבים, הרי משנעשתה ההשקעה, שוב אין לתנאי השכר השפעה רבה על כדאיות היצוא בטווח הקצר.

היצוא התעשייתי האחר מתבסס בעיקר על ענפים שעיקר תפוקתם מיועד לשוק המקומי, ואשר היצוא תופס אצלם מקום משני. כאן ברורה יותר ההתחרות בין השוק המקומי והיצוא, וכאן ההשפעה של תנאי הביקוש היא הן מצד הביקוש למוצריהם, והן מצד היצע גורמי הייצור.

בשנים הקודמות, שעמדו בסימן התגברות לחץ הביקוש, ירד חלקו של היצוא בתפוקת ענפים אלה, וצמצום הביקוש עשוי להביא, ודאי, למפנה בכיוון עליית חלקו של היצוא בתפוקה. הנתונים לגבי שנת 1966 בכללה אינם מראים על חששה גדולה בגידול היצוא הזה, אולם יתכן שתקופת הזמן, שעברה מאז נוצרו התנאים החדשים, קצרה מכדי שתתגלה בה השפעתם של תנאים אלה. נתוני התפתחות היצוא במשך השנה יש בהם כדי לחזק את ההשערה, שסמוך לסוף 1966 התחילו המיתון והגדלת התמיכות לתת את השפעתם על גידול היצוא.

בהשפעת המיתון על היצוא יש להבחין בין תוצאות בטווח הקצר לבין תוצאות בטווח הארוך. שיקולי כדאיות היצוא שונים בכל מקרה. לגבי מפעל קיים, הרי בטווח הקצר, רק ההוצאות המשתנות הן בגדר הוצאה ממשית, ולכן גבול הכדאיות של היצוא הוא נמוך יותר. כדי שעודף כושר הייצור יופעל לשם יצוא, די בכך שהתמורה ביצוא תכסה את ההוצאות המשתנות, אם כי ייתכן שקיימים ענפים אשר בהם גם ההוצאות המשתנות גבוהות מהתמורה ליצוא, וירידה בביקוש, כשלעצמה, אין בכוחה להביא לגידול יצוא זה. במקרה זה הגדלת אחוז היצוא בתפוקה פירושה ירידה ברווחיות, לעומת המצב שלפני המיתון, בגלל ההפרש הרב בין המחיר בשוק המקומי לבין מחיר היצוא. אין ירידה כזו משפיעה אולי לטווח קצר, אולם בטווח ארוך יותר, כשעומדת על הפרק שאלת חידוש הציד, עשויה ירידה כזו בכדאיות להביא לצמצום היקף המפעל. מכאן החשיבות של הקטנת הוצאות הייצור ליחידת תפוקה והגברת כושר ההתחרות. האפשרות של הרחבת היצוא על ידי פיתוח ענפי יצוא חדשים, שיקלטו את גורמי הייצור הנפלטים מענפים שכדאיותם פחתה, אף היא מותנית בקיום רווחיות מתאימה.

הצורך בפיתוח ענפי יצוא חדשים וכדאיים למשק בולט על רקע העובדה שמאחורי תומת מכס גבוהות התפתחו ענפי ייצור לשוק המקומי, שבהם נחסך היבוא על ידי הייצור המקומי בהוצאה

ריאלית גבוהה. במידה שענפים אלה, שכדאיותם למשק מוטלת בספק, מייצאים חלק מתפוקתם, יצוא זה אף הוא בלתי כדאי, והוא מוגבל בהיקפו בגלל ההפרש הגדול במחירים שבין השוק המקומי והיצוא. לעומת זאת, ללא רווחיות מספקת ביצוא, לא יוכלו להתפתח ענפי יצוא חדשים היכולים לייצר בהוצאות ריאליות נמוכות יותר עבור המשק.

כאן משתקפת בעיה כללית יותר: בעיית יעילות ארגונו של המשק הישראלי; דהיינו הבעיה של קיום עיוותים בהקצאת המקורות, המתבטאת בהפניית גורמי ייצור לשימושים שכדאיותם מבחינת המשק פחותה, אך שיעורי הגנה גבוהים מקנים להם רווחיות מבחינת היצרן, אגב עיוות תמונת הכדאיות מבחינת המשק. אפלייה זו תופחת ע"י הגדלת כושר התחרות של היצוא, מצד אחד, ועל-ידי הקטנת הגנה מופרזת לייצור בלתי יעיל, מצד שני.

ב. יצוא השירותים

יצוא השירותים גדל ב-1966 ב-12 אחוזים, בדומה ל-1965, ובשיעור נמוך יותר מאשר בשנים הקודמות. ההאטה נובעת בעיקר משני סעיפים, שבהם משתקפת הירידה ברמת הפעילות הכלכלית במשק — הובלת משאות וביטוח — בעוד שבכמה סעיפים אחרים היה שיעור הגידול גבוה יותר. ההכנסות מהובלת מטענים אל ישראל וממנה גדלו ב-8 אחוזים, לעומת גידול של 18 אחוזים ב-1965. שיעור הגידול ב-1966 נמוך במידה ניכרת גם משיעור הגידול הממוצע בשנים האחרונות. ההאטה היא תוצאה של הגידול האיטי יותר של כושר ההובלה של צי המטענים וכן של הגידול האיטי של היקף ההובלה בין ישראל לחו"ל. כנגד זה חלה עלייה בתעריפים של קווי ההובלה בין ישראל לחו"ל וכן עלה חלקה של הספנות הישראלית בתוך כלל ההובלות בקווים אלה.

לוח ג' 13

יצוא השירותים*, 1962 עד 1966

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת				1966	1965	1964	1963	1962	
1966	1965	1966	1965						
(אחוזים)				(דולרים)					
-3.3	15.2	-1.4	5.6	41.1	42.5	36.9	33.4	35.5	הובלת נוסעים
8.3	18.3	7.2	13.4	94.0	86.8	73.4	65.1	59.0	הובלת משאות
15.5	15.4	2.9	2.5	21.6	18.7	16.2	16.3	21.9	הכנסות אחרות מהובלה
5.9	17.0	8.7	21.5	156.7	148.0	126.5	114.8	116.4	סך כל התחבורה
7.5	0.4	4.1	0.2	59.1	55.0	54.8	53.4	38.4	תיירות
7.5	11.4	3.6	4.9	51.3	47.7	42.8	30.6	26.9	ביטוח
30.6	28.6	11.3	8.2	48.2	36.9	28.7	26.9	21.3	שירותי הון
23.8	-4.3	4.8	-0.9	25.0	20.2	21.1	15.2	10.4	ממשלה לנמ"א
20.5	14.5	7.6	4.7	44.7	37.1	32.4	29.3	18.4	שירותים אחרים
11.6	12.6	40.1	38.6	385.0	344.9	306.3	269.6	231.8	סך כל השירותים

* על בסיס יבוא מוצרים ס"מ.
ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ההכנסות בסעיף שירותי הביטוח כוללות בעיקר תשלומי תביעות למבוטחים וכן תשלומי עמלה של חברות זרות לסוכניהן בישראל, ותקבולי עמלה של חברות ביטוח ישראליות בעד ביטוח משנה בחו"ל. בשני האחרונים חלה האטה בשיעור הגידול, במקביל לגידול האיטי יותר של התרחבות עסקי הביטוח בשנה האחרונה.

ירידה חלה בהכנסות מהובלת נוסעים. ירידה זו חלה בד בבד עם עלייה ניכרת בהוצאות נסיעה של תושבי ישראל בחברות זרות, והיא משקפת ירידה בחלקן של החברות הישראליות בהובלת נוסעים לישראל וממנה.

עלייה חלה בשיעור הגידול של ההכנסות מתיירות. אולם הגידול — 7 אחוזים — נמוך בהרבה מאשר הממוצע בתקופה שלפני 1963, וכן משיעור הגידול בהיקף תנועת התיירות בעולם. העלייה בהכנסות קטנה גם בסכומה המוחלט במידה ניכרת, מהעלייה בהוצאות התיירות של תושבי ישראל בחו"ל.

עלייה רבה חלה בסעיף שירותי הון, והיא משקפת בעיקר את עליית שיערי הריבית בשוקי הכספים וההון בעולם, שכתוצאה ממנה גדלו תקבולי הריבית של המדינה במטבע חוץ, וכן את התמורה מהשקעות של תושבי ישראל בניירות ערך זרים, שהתרחבו במידה ניכרת בשנים האחרונות. סעיף אחר, שבו חלה עלייה בשיעור הגידול, הוא סעיף השירותים האחרים. סעיף זה כולל בעיקר הוצאות שוטפות של חברות זרות במסגרת פעולותיהן בישראל. גם כאן חלה התרחבות מהירה במשך כל השנים האחרונות.

4. עידוד היצוא

ב־1966 חל גידול ניכר בתמיכות ליצוא אגב שינויים גדולים באופיין וברכבן. שני אלה יחד — גידול היקף התמיכות, ועוד יותר מזה השינויים בהרכבן מאפיינים את מדיניות עידוד היצוא.

עד 1965 היה מתן התמיכות מוגבל בעיקרו למספר קטן של ענפים: מצד אחד, ענפי הטכסטיל וההלבשה, ומצד שני, כמה מוצרים חקלאיים שהיצוא שלהם הינו למעשה שינוי גירסה קל של הסדרי הוצאת עודפים המקובלים בשיווק החקלאי. אמצעי עידוד אחר, שתפס מקום חשוב יחסית, הוא האשראי הזול ליצוא מקרנות מיוחדות, שניתן לכל היצואנים. אמצעים אלה היו כ־80 אחוזים מכלל התמיכות ב־1965. היתרה ניתנה באמצעות החזרי מיסים שונים (פרט להיטלים על תשומות יבוא ישירות שלגבי ההחזר שלהם קיים הסדר ההישבון) והשתתפות בהוצאות שונות הקשורות ביצוא.

ב־1966 הוגדלו מרבית התמיכות הקיימות, וכן הורחבו במידה ניכרת הסדרי ההשתתפות בהוצאות, הן על ידי הגדלת סכומי התמיכה והן על ידי הרחבת סוגי הוצאה הנהנים מתמיכה. אולם השינוי הבולט ביותר הוא הנהגת שיטת תמריצים כללית המקיפה את כל מוצרי היצוא. שינוי זה אינו משתקף כראוי בהשוואות שנתיות של סכומי התמיכה הכוללים, שכן התמריצים הכלליים הונהגו תחילה באפריל 1966 ושיעוריהם הוכפלו בנובמבר שלאחר־כך.

א. תמריצים כלליים

התמריצים הישירים מהווים החזר של מיסים על תשומות יצוא עקיפות¹; אולם להבדיל מההישבון של מיסים על תשומות ישירות מיבוא, אין החזר זה מבוסס על חישוב ספציפי לכל מוצר ומוצר, אלא על עקרונות כלליים, הקובעים את שיעור התמריץ לדולר יצוא בקבוצות שונות של מוצרים, המוגדרות על־פי אחוז הערך המוסף. כל מוצרי היצוא חולקו לארבע קבוצות, ולכל קבוצה נקבע שיעור תמריצים אחיד. השיעור עולה עם אחוז הערך המוסף והוא מגיע ל־8.5

¹ תשומות בייצור לשם יצוא שאין המסעל מייבא בעצמו.

התמיכות ליצוא*, 1965 ו-1966

(מיליוני ₪)

1964	1965	1966	
1.6	4.4	4.8	א. החזר מיסים והיטלים
—	—	9.0	ב. תמריצים ישירים
11.0	11.5	20.4	ג. החזר הוצאות והשתתפויות בהוצאות
1.2	0.9	1.2	ד. תמיכות לחברות יצוא
			ה. תמיכות למוצרי טכסטיל והשתתפויות בקרנות
1.2	1.4	**14.9	1. תמיכות
(0.9)	(4.0)	(4.6)	2. השתתפויות בקרנות הצמר והכותנה
0.1	0.9	3.2	ו. תמיכות ליצוא חקלאי — במסגרת עידוד היצוא
15.1	19.1	53.5	סך הכול
	9.6	13.8	ז. תמיכות במסגרת הקרנות הענפיות *
	4.0	8.1	1. צמר ומוצרים מחוטים סינתטיים
	5.5	5.5	2. לבידים
	0.1	0.2	3. עור
	15.6	19.3	ח. תמיכות ליצוא מתקציב הסובסידיות **
	5.0	6.0	מזה: ביצים
	44.3	86.6	סך הכול

* פרט לקרן הכותנה.

** תמיכות אלה, המיועדות למעשה לייצור המקומי, ניתנת לכותנה, בוטנים, ירקות טריים, ירקות מיובשים, שמן ושמן זית.
ה מקור: אגף החשב הכללי ואגף התקציבים במשרד האוצר, והקרנות הענפיות.

אחוזים מערך היצוא פו"ב בקבוצה שבה הערך המוסף הוא 66 אחוזים ומעלה¹. שיעורי התמריצים מבטיחים בדרך כלל הטבה שבין 30 ל-40 אגורות לדולר ערך מוסף בכל קבוצה — כשההטבה גבוהה יותר בגבול התחתון של הקבוצה (דהיינו, אחוז הערך המוסף הנמוך ביותר הכלול בה), והיא יורדת ככל שמתקרבים לגבול העליון.

בהקשר זה יש לציין, שהמיסים העקיפים בישראל מגיעים לשיעורים גבוהים ביותר. השיווק המקומי אינו נפגע על ידי כך, שכן הוא זוכה להגנה על ידי מכסים גבוהים, אולם הדבר פוגע בכושר התחרות של היצוא, לעומת ארצות שבהן המיסים העקיפים נמוכים, או ששיטת המס בהן מאפשרת פטור מלא של היצוא ממיסים — כמו, לדוגמא, בשיטת מס על הערך המוסף.

¹ החל בנובמבר 1966 שיעורי התמריצים הם כדלקמן: כשאחוז הערך המוסף הוא פחות מ-25, אחוז התמריצים מערך היצוא פו"ב הוא 1.0; ב-25 עד 45 אחוזים — 3.5 אחוזים; 46 עד 65 — 6.0 אחוזים; 66 ומעלה — 8.5 אחוזים.

התמיכות ליצוא תעשייתי מתקציב המדינה לפי סעיפים, 1964 עד 1966

(אלפי ל"י)

1964	1965	1966	
			א. החזר מיסים והיטלים
166	362	1,147	החזר מכס על אביזרים, חלקי חילוף וחומרי עזר
1,166	2,603	2,749	החזר דמי ארנונה
150	1,203	762	החזר מיסים על יבוא לצורך יצוא (מס רכוש על מלאי)
116	250	100	החזר מס נסיעות ליצואנים מוסמכים
1,598	4,418	4,758	סך הכול
			ב. תמריצים ישירים
—	—	8,962	החזר מיסים על תשומות יבוא שלא נכללו במסגרת ההישבון
			ג. החזר הוצאות והשתתפות בהוצאות
920	1,499	2,937	החזר דמי רציף על יבוא לשם יצוא
185	540	2,400	החזר דמי רציף על יצוא
1,548	2,103	1,837	השתתפות בהובלת סחורות דרך אילת
69	799	734	ביטוח סיכוני סחר חוץ
4,739	1,904	1,535	ערבויות לקווי אניות
			השתתפות בהוצאות פרסומת, חקר שווקים
1,383	2,031	3,173	ובהחזקת משרדי מכירה בחוץ לארץ
229	1,307	6,907	פעולות פיתוח ומחקר
124	473	793	שיטעון סחורות
1,756	887	45	שונות
10,953	11,532	20,361	סך הכול
			ד. תמיכות לחברות יצוא
408	695	711	מענק על מחזור חברות יצוא
808	247	460	כיסוי הפסדי חברות יצוא
1,216	942	1,171	סך הכול
			ה. תמיכות למוצרי טכסטיל
425	—	400	השתתפות בקרן הצמר ומוצרים סינתטיים
1,324	1,417	2,268	מענק ליצוא קונפקציה מבדי יבוא
—	—	1,793	תמיכה ביצוא חוטים
—	—	9,933	תמיכה ביצוא בדים וקונפקציה
—	—	934	החזר יצוא עבור כותנה גולמית
500	3,967	4,189	השתתפות בקרן הכותנה
2,159	5,384	19,517	סך הכול
16,776	22,276	54,769	סך הכול כללי

ה מקור: החשב הכללי.

מלבד התמריצים הישירים, שתחולתם כללית, יש עוד כמה אמצעי עידוד נוספים, המכוונים לפעולות השוטפות הקשורות ביצוא — באמצעות הוזלת הוצאות, החזר הוצאות והחזר מיסים — והחלים על היצוא כולו או לפחות על כל היצוא התעשייתי. האמצעי החשוב ביותר מבין אלה הוא מתן אשראי זול באמצעות הסדרים מיוחדים. רוב האשראי ניתן משתי קרנות: קרן להון חוזר ליצוא וקרן למימון היבוא לשם יצוא — שחלק ממקורותיהן באים מכספי בנק ישראל והממשלה וכן מהאשראי המוכוון. האשראי מקרנות אלה ניתן בריבית של 6 אחוזים. ב־1966 הורחב האשראי מקרנות אלה בשיעור ניכר, שהיה גבוה בהרבה משיעור הגידול של היצוא; בין סוף 1965 וסוף 1966 גדלה יתרת האשראי מקרנות אלה ב־37 אחוזים. הגידול נובע בחלקו מהארכה של תקופת האשראי הממוצעת ובחלקו — מהכללת יצואנים שלא נזקקו בעבר לקרן וכן יצרנים שתפוקתם מיועדת ליצוא בעקיפין. ב־1966 עמדה יתרת האשראי הממוצעת מקרנות אלה על 330 מיליון ל"י. סכום זה התחלק בין יצוא היהלומים — 140 מיליון; יצוא תעשייתי אחר — 180 מיליון; ויצוא חקלאי — 10 מיליון. נוסף לקרנות אלה הורשו היצואנים לקבל, לצורך מימון יבוא לשם יצוא, אשראי במטבע חוץ מכספי פת"ח וכן אשראי בחו"ל, אם מספקים ואם באמצעות קווי אשראי העומדים לרשות הבנקים הישראליים בחו"ל. גם אשראי זה ניתן בריבית נמוכה יותר מהמקובל במשק הישראלי. סך כל האשראי הוזל לצורכי יצוא נאמד ב־1966 ב־400 עד 450 מיליון ל"י. אם נשווה את הריבית על אשראי זה לריבית המקובלת במשק — 11 אחוזים — תסתכם הוזלת הוצאות הייצור, הנובעת ממקור זה, ב־20 מיליון ל"י בקירוב.¹

אמצעים אחרים מאותו סוג הם החזר דמי רציף על יצוא ועל יבוא לשם יצוא, הוזלת הוצאות ביטוח והחזר מיסים שונים: ארנונה, מס רכוש על מלאי ומכס על אביזרים, חלקי חילוף וחומרי עזר המשמשים בחלקם את היצוא.² סעיפים אלה הסתכמו ב־1966 ב־10 מיליון ל"י ובחלק מהם חלה הרחבה של הסדרי התמיכות ב־1965, לעומת 1964. ב־1966 לא נשתנו ההסדרים.

הרחבה ניכרת חלה בסעיפים אחרים של תמיכות באמצעות החזר הוצאות. תמיכות אלה מתחלקות לשני סוגים: מחד גיסא, פעולות מיוחדות, שהקשר שלהן ליצוא השוטף הוא רופף יותר ובחלקם הן נושאות אופי של השקעה לטווח ארוך (הוצאות פרסומת, החזקת משרדים בחו"ל, פיתוח מוצרים חדשים, הוצאות חדירה לשווקים חדשים וכו'); ומאידך גיסא, הוצאות בתחומים ספציפיים (השתתפות בהוצאות הובלה לאילת, כיסוי הפסדים של קווי אניות, שיטעון סחורות וכו').

ההשתתפות בהוצאות הקשורות ביצוא, פרט להוצאות שוטפות רגילות, הסתכמה ב־1966 ב־15 מיליון ל"י. עיקר העלייה חלה ב־1966 בסעיף ההוצאות המיוחדות, והיא נובעת מהרחבה ניכרת של סוגי הפעולות הנהנות מהשתתפות או אף מהחזר מלא במגמה לקזז את שיעורי המיסים העקיפים הגבוהים. בהשתתפות בהוצאות ספציפיות חלה לעומת זאת ירידה.³

¹ 1966 היתה שנה של עליית שער הריבית בשוק הכספים העולמי, ויש להניח, שדבר זה התבטא גם באשראי ספקים ובאשראי באמצעות קווי אשראי של הבנקים בחו"ל. בכך יש, כנראה, משקל נגדי להרחבה הרבה של האשראי מקרנות היצוא.

² החזר מכס זה הוא לפי מהותו מאותו סוג כמו ההישכון של מכס על יבוא תשומות ישירות ליצוא, אלא שמבחינה מעשית הדברים כאן מסובכים יותר, ואפשר לראות בסעיף זה מקרה גבול שיש הצדקה לכלול אותו כאן בין התמיכות.

³ סעיף בעל משקל ניכר בהוצאות אלה הוא כיסוי הפסדים של קווי אניות מסויימים. תמיכה זו נקבעה מלכתחילה לתקופה מוגבלת. ב־1965 וב־1966 קטנו גם ההפסדים של קווי אניות אלה כתוצאה מעלייה בתפוסת המטענים בהם.

1966	1965	1964	
(מיליוני ל"י)			
25.2	15.9	12.1	סך כל החזר המיסים וההוצאות
10.1	7.0	2.9	מיסים והוצאות שוטפות
10.2	3.3	1.6	הוצאות מיוחדות ¹
4.3	5.6	7.6	הוצאות בתחומים ספציפיים

שינוי משקל סוגי התמיכות הללו אופייני למגמה המציינת את המדיניות בתחום היצוא. תחילה הוענקו תמיכות בתחומים מוגבלים, וככל שגברה ההכרה בצורך בהגברת תמיכות אלה, כן הורחב התחום ונכללו בו סוגי הוצאות בעלי אפי כללי יותר. אולם מעצם טבען מוגבלות תמיכות אלה, מבחינת הסכומים שניתן להזרים דרכן. בחלקן יש בהן גם חוסר גמישות מבחינת הזמן — תכניות לפיתוח מוצרים חדשים מצריכות תכנון מוקדם ותקופת ביצוע ארוכה. ההרחבה הניכרת של תמיכות אלה בתחילת 1966 היתה למעשה השלב שקדם למעבר לשיטת התמריצים הישירים, המהווה החל מסוף 1966 את האמצעי העיקרי לסיוע כספי ליצוא לשם ביטול האפליה לרעה על ידי שיטת המיסים העקיפים והמכסים הקיימים, בהשוואה לארצות אחרות.

ב. תמיכות לענפי הטכסטיל ותמיכות אחרות באמצעות קרנות ענפיות

ענפי הטכסטיל וההלבשה תופסים מקום מיוחד במסגרת עידוד היצוא. ב־1966 היוו התמיכות המיוחדות לענפים אלה ² כשליש מכלל התמיכות ליצוא מוצרים ויותר מ־40 אחוזים מהתמיכות ליצוא תעשייתי, בעוד שהם היו 12 אחוזים מהיצוא התעשייתי (15 אחוזים מהערך המוסף ביצוא התעשייתי). אופן חלוקה זה של התמיכות התבטא בכך שהתמיכות לענף הכותנה בסוף 1966 נעו ברובן בין 3 ל־5 ל"י לדולר ערך מוסף גולמי ³; התמיכות לענף הצמר והחוטים הסינתטיים, וכן מוצרי הלבשה מבדי יבוא, עמדו על 1.5 ל"י לדולר ערך המוסף בממוצע. תמיכות נמוכות יותר ניתנו לחוטי צמר — 1.1 ל"י לדולר ערך מוסף.

בענפים אלה היו נהוגים הסדרי תמיכה מיוחדים ביצוא, שראשיתם עוד לפני הפיחות של 1962. הסדרים אלה היו מבוססים בעיקר על קרנות ענפיות — קרן הצמר וקרן הכותנה — שהכנסותיהן באו מהיטלים על חומרי הגלם לענפים אלה, והן שהעניקו את התמיכות ליצוא. מלבד זאת, היו נהוגות תמיכות ישירות במוצרי הלבשה מבדי יבוא, שהיו מיועדים בעיקרם ליצוא. בחלק מהמוצרים הביאה פעולת הקרנות להשוואת המחירים של היצוא השיווק המקומי לגבי היצור (חוטי כותנה ובמידת מה גם לגבי מוצרי סריגה), ואילו באחרים לא הושג אלא צמצום של הפרש המחירים במידה זו או אחרת.

¹ בסעיף זה כלול גם סכום מסוים שהוצא על פעולות שהן בגדר מתן שירותים כלליים ליצואנים, ולא השתתפות בהוצאות ממש שנעשו על ידי יצואנים. סכום זה נאמד במיליון ל"י ב־1966 וב־0.7 מיליון ל"י ב־1965.

² להוציא את החלק שקיבלו בשאר התמיכות.

³ הערך המוסף, כאן ולהלן — כשמדובר בקרנות הענפיות — הוא ערך מוסף גולמי של הענף: ערך המוצר ביצוא סי"פ, בניכוי תשומות היבוא השוטפות הישירות, אך לא בניכוי תשומות ההון מיבוא — הפחת והריבית — וכן לא בניכוי תשומות היבוא העקיפות.

באמצע 1966 בוטלה קרן הכותנה, ובמקום ההסדרים הקודמים הונהגו תמיכות ישירות במוצרי הענף. במידה רבה היה שינוי זה ביטוי לעובדה שפעולת הקרן הביאה לגירעון גדל והולך. השקעות גדולות שנעשו בראשית שנות ה-60 החלו מתבטאות בהרחבה רבה של כושר הייצור, ומאידך גיסא הואט גידול הביקוש המקומי בשנתיים האחרונות. תנאים אלה התבטאו גם בשיעור נמוך של עליית המחירים בשוק המקומי.¹ שנים אלה היו גם שנים של עלייה גדולה בשכר, ויש להניח, שצירוף גורמים זה היתה לו השפעה שלילית על הרווחיות. במצב זה של גידול כושר הייצור, אפשרויות מצומצמות יחסית של שיווק מקומי, וכנראה, גם ירידת הרווחיות בשיווק המקומי, הוגדלו בראשית 1966 התמיכות ליצוא בדים והלבשה. לגבי התשלובות (המבצעות את עיקר יצוא האריגים וחלק ניכר מיצוא ההלבשה מבד מקומי) הועלתה התמיכה (בתנאים מסויימים)² מ-1.75 ל"י ל-2.30 ל"י לדולר יצוא. הערך המוסף הגולמי במוצרי הלבשה הוא במוצע 50 אחוזים. ולפיכך מגיעה עתה התמיכה, לרבות התמריצים הישירים בשיעור של 6 אחוזים, ל-5 ל"י לדולר ערך מוסף בקירוב.

עם ביטול קרן הכותנה, והקטנת התמיכות ליצוא חוטי כותנה לגבי המטוויות במרכז הארץ, והן עומדות עתה במוצע על קצת יותר מ-3 ל"י לדולר ערך מוסף. הקטנת התמיכה, שחלה בד בבד עם העלאת דמי הטוויה לגבי מכירות בשוק המקומי, נועדה להביא לצמצום יצוא החוטים בעל הערך המוסף הנמוך והנחשב לבלתי כדאי מבחינת המשק, ולהביא להגדלת יצוא הבדים ומוצרי ההלבשה.³

בענף הצמר נמשך ההסדר של קרן ענפית. עד סוף 1965 נהוג היה היטל של 80 אגורות על כל דולר של יבוא צמר גולמי ותמיכה של 80 אגורות לכל דולר יצוא — וזה היה גם שיעור התמיכה לערך המוסף. בראשית 1966 הוגדלה התמיכה ליצוא חוטים עד 1.1 ל"י לדולר ערך מוסף. ליצוא בדים ומוצרים מחוטים מקומיים ניתנה תוספת תמיכה של 0.30 ל"י לדולר יצוא, וכיוון שהערך המוסף מגיע במוצע ל-50 אחוזים, הרי שיעור התמיכה הממוצע הוא 1.70 ל"י לדולר ערך מוסף. מוצרי הסריגה ומוצרי ההלבשה מאריגי צמר — נהנים גם מהתמריצים הישירים בשיעור של 3.5–6 אחוזים לדולר יצוא פו"ב.

ענף ההלבשה כולל גם מוצרים המיועדים בעיקר ליצוא — מעילי עור ומוצרי הלבשה מבדי יבוא — והללו נהנים מתמיכה ישירה. בראשית 1966 הועלתה התמיכה מ-0.35 ל-0.45 ל"י לדולר יצוא, וכיוון שהערך המוסף מגיע במוצע ל-35 אחוזים, הרי התמיכה לערך המוסף היא 1.3 ל"י לדולר. לכך יש להוסיף את התמריצים הישירים.

תמיכה זו של 1.3 ל"י נמוכה בהרבה מהתמיכה למוצרי הלבשה מבדים מקומיים, העומדת במוצע על 4.6 ל"י (להוציא את התמריצים הישירים) לדולר, ואף על פי כן מהווה יצוא מוצרי הלבשה מבדי יבוא 70 אחוזים ומעלה מכלל יצוא מוצרי ההלבשה. עובדה זו מוסברת, כנראה, על ידי שני גורמים כאחד. ראשית, היתרון של המוצרים מבדי יבוא משקף את היעילות הקטנה יותר יחסית של תעשיית הטקסטיל הישראלית. המוצרים מבדים מקומיים נושאים בנטל חוסר היעילות הזאת, שכן עליהם לשלם מחיר גבוה יותר בעד בד מטיב נחות יותר, והדבר מתבטא ודאי גם במחיר נמוך יותר למוצר המוגמר. שנית, נראה, שייצור מוצרי הלבשה מבדי יבוא נהנה מרווח עקיף מתוך כך, שמרכיב היבוא הדרוש מוערך באופן ליברלי, וחלק מבדי היבוא, הפטורים ממכס, מוצאים את דרכם בסופו של דבר לשוק המקומי המבטיח מחירים גבוהים.

הסדר תמיכה באמצעות קרן ענפית נהוג גם בענף הלבדיים. הכנסות הקרן באות מהיטל על יבוא עץ גולמי, והן מיועדות להשוואת התמורה ביצוא לתמורה בשוק המקומי. התמיכה ב-1966

¹ בטקסטיל — עלייה בשיעור 2.8 אחוזים ב-1965 לעומת 1963; בהלבשה — ירידה בשיעור 0.4 אחוזים.

² יצוא בשיעור 25 אחוזים מהתפוקה וכן השנת גבול מינימום ביצוא.

³ מתוך שיקולי תעסוקה הושאר שיעור התמיכה למטוויות באזורי פיתוח על רמה דומה לזו שהיתה נהוגה קודם לכן. והתמיכות נעות בדרך כלל בין 2.5 ל-6 ל"י לדולר ערך מוסף גולמי.

הגיעה ל-115¹ ל"י למטר מעוקב לאחר העלאה קלה לעומת 1965. במוצע שיעור התמיכה הוא 0.70 ל"י לדולר או כלירה לדולר ערך מוסף.

ג. התמיכות ליצוא חקלאי

תמיכות אלה נחלקות באופן כללי לשתי קבוצות עיקריות: מצד אחד, תמיכות שונות במסגרת פעולות עידוד היצוא, ומאידך גיסא, תמיכות במוצרים חקלאיים שונים, הנעשות, למעשה, במסגרת של מעין הסדרים של הוצאת עודפים, והמכוונות בעצם לתמיכה בייצור המקומי. הסדרים אלה — בעיקר לגבי ביצים, כותנה ובוטנים — קיימים מזה שנים רבות ומימונם כלול בתקציב הסובסידיות, בעוד שהקבוצה הראשונה היא חדשה יחסית: התמיכות הכלולות בה הונהגו לראשונה ב-1964 בקנה מידה מצומצם, והן זכו לתנופה בסוף 1966. התמיכות המכוונות לייצור המקומי הגיעו לסכומים גדולים לאין שיעור מאלה שהוקצו לתמיכות היצוא במובנן המדויק. בולט עוד יותר ההפרש העצום בשיעור התמיכה לדולר יצוא בין שתי הקבוצות: התמיכות ליצוא הביצים, הכותנה והבוטנים, שהן עיקר התמיכות המכוונות לייצור המקומי, הסתכמו ב-1966 ב-11 מיליון ל"י ליצוא של 10 מיליון דולר; ואילו תמיכות היצוא, מתקציב עידוד היצוא, הסתכמו ב-3 מיליון ל"י ליצוא של 9.5 מיליון דולר.

תמיכות היצוא במובנן המדויק ניתנות בעיקר לגידולי יצוא מובהקים: פרחים, אבוקדו, ירקות חורפיים המגודלים בחממות כדי להבטיח הבשלה מוקדמת. ב-1966 כללו התמיכות בעיקר שני סוגים: מענקים והלוואות לצורך התקנת הציוד המיוחד, הדרוש לגידול ירקות חורפיים, והבטחת מחירי מינימום ליבולים. חלק ניכר מהתמיכות ב-1966 נשאו אפוא אופי חד-פעמי — של תמיכה בהשקעה בציוד קבוע. לאמצעי האחר — מחירי המינימום — יש חשיבות מיוחדת כשמדובר בחקלאים קטנים שלגביהם שוק היצוא הוא בבחינת נעלם, ואילו הוצאות הגידול גבוהות יחסית. ברוב המקרים היו מחירי היצוא גבוהים מהמינימום המובטח, וסעיף התמיכה לא הופעל כלל.

תמריצי היצוא הישירים לא הונהגו לגבי החקלאות ב-1966. הם נכנסו לתוקפם באפריל 1967. ענף ההדרים, שהוא עיקר היצוא החקלאי, לא זכה כמעט לתמיכה ב-1966, פרט להחזרי הוצאות מסוימים.

סיכום

למערכת התמיכות, כפי שהתגבשה עד סוף 1966, כמה קווים בולטים שמשמעותם רבה לגבי יעילותה בעידוד היצוא ובקביעת תרומתו לקידום המשק.

ראשית, אין ספק שהגדלת התמיכות, ובייחוד הנהגת התמריצים הישירים במרוצת 1966, הגדילו את רווחיות היצוא יחסית לשיווק המקומי. התקופה שמאז הפיחות של 1962 עמדה בסימן לחץ ביקוש ועליית מחירי התפוקה בשוק המקומי — וירידת הרווחיות היחסית ביצוא. הגדלת התמיכות, המסתכמת, כנראה, לגבי רוב המוצרים ב-40 עד 50 אנורות לדולר ערך מוסף, פועלת לתיקון השפעה זו. אולם יש לזכור, שגם בנקודת המוצא — הפיחות — היתה הרווחיות היחסית של מוצרי יצוא רבים נמוכה במידה ניכרת לעומת השיווק המקומי, שנהנה מהגנה על ידי שיעורי מכס גבוהים. מסיבה זו השיווק המקומי גם אינו נפגע מן המיסים העקיפים המוטלים על התשומות, כפי שנפגע כושר ההתחרות של היצוא.

אך מלבד ההשוואה עם השיווק המקומי יש, כמובן, חשיבות לא פחותה להשוואה של העלאת התמורה ליצוא עם עליית הוצאות הייצור. נראה, שבנקודה זו היתה ההשפעה השלילית של

¹ להוציא את החזר ההיטל על העץ הגולמי.

ההתפתחות בשנים האחרונות רבה יותר, והתיקון על ידי הגדלת התמיכות — מצומצם יותר. עליות השכר והוצאות אחרות בשנים אלה היה בהן, כנראה, כדי להביא לירידה ברווחיות התעשייה בכללה, ולפגיעה חמורה יותר ברווחיות היצוא. הגדלת תמיכות שיש בהן כדי לתקן את השפעת ההתפתחויות האלה על הרווחיות היחסית של היצוא לעומת השיווק המקומי, אינה מספקת כדי לתקן את ההשפעות על הרווחיות המוחלטת של היצוא.

ב־1966 נעשתה הגדלת התמיכות במידה גדולה הרבה יותר של אחדות מאשר בעבר, כשרוב מוצרי היצוא נהנים מהעלאות אחדות, פחות או יותר. אולם, עם זאת, אחד הקווים המאפיינים את מערכת התמיכות הוא עדיין חוסר האחידות הבולט בהתחלקות התמיכות — כשחלק ניכר מהסכום הכולל מיועד לחלק מצומצם יחסית של היצוא הזוכה לתמיכה אינטנסיבית, בעוד שהיתרה מחולקת על פני שאר מוצרי היצוא בצורה דלילה ביותר. הדבר מתבטא בכך, שלעומת מוצרים, הנהנים מתמיכה המגיעה עד 5 ו־6 ל"י לדולר של ערך מוסף גולמי, עומדת התמיכה למרבית היצוא על עשירית משיעור זה. שוני כזה בשיעורי התמיכה יוצר הבדלים מלאכותיים בכדאיות, המעוותים את המצב האמיתי מבחינת עדיפויות המשק: כך נוצר מצב שבו מתקיים בענף אחד יצוא, שמבחינת המשק הוא כרוך בהוצאה ריאלית של 8 ו־9 ל"י לדולר של ערך מוסף, בעוד שבענפים אחרים אין יצוא יכול להתקיים אם ההוצאות לדולר ערך מוסף מגיעות ל־4 ל"י. פירוש הדבר הוא שמערכת תמיכות כזו מבטיחה רווחיות ליצוא, שבו ההוצאה הריאלית מבחינת המשק גבוהה בהרבה ותרומת גורמי הייצור להכנסת המשק במטבע חוץ נמוכה בהרבה מאשר בשימושים אלטרנטיביים, אשר מערכת התמיכות הבלתי אחידה עושה אותם בלתי כדאיים.

אמנם יש לציין, שחוסר האחידות בהתחלקות התמיכות הוא בחלקו הגדול מורשת העבר, וכי ב־1966 הוקצתה תוספת התמיכות במידה גדולה הרבה יותר של אחדות. אולם גם בשנה זו היתה הקצאת תוספת התמיכות רחוקה עדיין מאחידות, שכן רוב המוצרים הנהנים כבר מתמיכות בשיעורים גבוהים זכו להעלאות גדולות יותר מאלה שניתנו במסגרת התמריצים האחידים.

קו אחר המציין את מערכת התמיכות הוא משקלן הגדול של התמיכות באמצעות החזר הוצאות והשתתפות בהוצאות. תמיכות אלה מגדילות את התמורה ליצוא, אולם הדבר נעשה באמצעות תמיכה לגורמי ייצור ספציפיים, ואין קשר הכרחי בין מידת התמיכה שיצוא מסוים ראוי לו מבחינת המשק לבין מידת השימוש שלו בגורם הייצור שהזול.

אמנם לא בכל המקרים פסולה שיטה זו. נראה, שיש מקום לנקוט בה כשמדובר לא בהוצאות שוטפות אלא בפעולות הקשורות בקידום היצוא, שהן בבחינת השקעה לטווח ארוך. לעתים דרוש זמן רב יחסית עד שהוצאות אלה מתבטאות בהגדלת היצוא, והגדלת התמורה להכנסות מיצוא עלולה להיות פחות יעילה במקרים אלה.

5. יבוא ההון

יבוא ההון, הכולל העברות והתחייבויות לזמן ארוך ובינוני, הסתכם בשנת 1966 ב־493 מיליון דולר. סכום זה הינו נמוך במידה ניכרת מהרמה של השנים 1962 עד 1964 והוא נמוך בכ־100 מיליון דולר מיבוא ההון ב־1965.

הירידה חלה הן בהעברות הסקטור הציבורי והן בהעברות הסקטור הפרטי, אולם היתה ניכרת בעיקר בסקטור הציבורי. המגמה של השנים האחרונות מראה ירידה הדרגתית במשקל ההעברות לסקטור הציבורי, בעיקר בתחום ההעברות החד־צדדיות, כתוצאה מגמר התקבולים על חשבון השילומים וחיסול המענקים הישירים מממשלת ארצות הברית.

¹ דבר זה אינו בא על מלוא ביטוי בסכומים שהוצאו בפועל ב־1966, שכן ההעלאות האחידות נעשו בעיקרן בסוף השנה. אולם, מאידך גיסא הוגדלו בראשית 1967 התמריצים לשרה של ענפים מועדפים — "ענפי קידום" — בשיעור 6.5 אחוזים לדולר יצוא פו"ב. הגדלה סלקטיבית זו מהווה סטייה מעיקרון אחדות התמיכות.

מאזן התשלומים, 1965 ו-1966

(מיליוני דולרים)

1966			1965			
נשו	חובה	זכות	נשו	חובה	זכות	
-452.0	1,271.6	819.6	-535.0	1,245.7	710.7	א. גירעון בחשבון השוטף
						ב. העברות חד צדדיות
+85.5	1.3	86.8	+92.7	1.8	94.5	העברות אישיות: במזומן
+2.8	4.2	7.0	+5.3	4.1	9.4	בסחורות
+110.4	—	110.4	+112.7	—	112.7	פיצויים אישיים
-2.0	2.0	—	+16.7	3.1	19.8	שילומים מגרמניה
+3.0	—	3.0	+4.7	—	4.7	מענק ממשלת ארה"ב
+0.2	0.2	0.4	+0.2	0.2	0.4	סיוע טכני של האו"ם
+103.4	1.6	104.8	+112.0	1.4	113.4	העברות מוסדות: במזומן
+3.2	—	3.2	+3.6	—	3.6	בסחורות
+306.3	9.3	315.6	+347.9	10.6	358.5	
						ג. העברות הון לזמן ארוך ובינוני
+11.3	113.0	124.3	+33.3	67.1	100.4	מילווה העצמאות והפתוח
+17.2	31.0	48.2	+23.0	0.4	23.4	הלוואות הבנק העולמי
-0.8	9.1	8.3	-15.5	23.5	8.0	הלוואות הבנק ליבוא ויצוא
+8.9	4.7	13.6	+44.0	3.4	47.4	הלוואות ממשלת ארה"ב, ד.ל.ף. וא.י.ד.
						הלוואות ממשלת ארה"ב,
+23.5	5.7	29.2	+23.2	3.8	27.0	עודפי מזון
+52.9	57.1	110.0	+50.6	58.8	109.4	הלוואות אחרות לזמן בינוני וארוך
+74.2	8.3	82.5	+82.7	9.2	91.9	השקעות מחו"ל, נשו
+187.2	228.9	416.1	+241.3	166.2	407.5	
						ד. תנועות הון לזמן קצר
+15.4	—	15.4	+68.6	—	68.6	התחייבויות לזמן קצר
-10.0	10.0	—	—	—	—	קרן המטבע הבינלאומית
-1.5	1.5	—	-3.1	3.1	—	הסכמים מסחריים
+16.1	—	16.1	+9.7	—	9.7	פיקדונות זרים
-5.6	5.6	—	+7.5	—	7.5	פיקדונות ממשלת ארה"ב
+18.8	—	18.8	-105.7	105.7	—	יתרות מטבע זר
+10.0	—	10.0	-0.1	0.1	—	זהב מוניטארי
+43.2	17.1	60.3	-23.1	108.9	85.8	סך הכול
+230.4	246.0	476.4	+218.2	275.1	493.3	סך כל תנועת ההון
+84.7	1,526.9	1,611.6	+31.1	1,531.4	1,562.5	סך הכול כללי
-84.7	84.7	—	-31.1	31.1	—	טעויות והשמטות, נשו

שינוי ניכר חל בהתפתחות יתרות מטבע החוץ של המדינה. מאז 1958 עלו היתרות משנה לשנה, אולם צבירתן נפסקה בשנת 1966, שבה חלה ירידה של כ-20 מיליון דולר, וזאת כתוצאה מהעובדה שהירידה ביבוא ההון היתה גדולה מהירידה בגירעון השוטף.

א. העברות חד-צדדיות

השינוי הבולט ביותר בתחום ההעברות החד צדדיות, בשנת 1966, הוא העובדה שההכנסות על חשבון השילומים מגרמניה, שבמשך מספר ניכר של שנים, החל מ-1952, היו אחד הסעיפים העיקריים בהעברות החד צדדיות, נפסקו לגמרי בשנה זו. מכיוון שלישראל יש עדיין התחייבויות מסויימות לאירגונים יהודיים בחוץ לארץ, על חשבון השילומים שהתקבלו בשנים קודמות, נרשם סכום של שני מיליון דולר כתשלום לחוץ לארץ בסעיף זה.

סך ההעברות על חשבון פיצויים אישיים מגרמניה (ובמידה קטנה מאוסטריה) עמד על רמה דומה לזו של 1965, לאחר ירידה מרמת השיא של 1964, והגיע ל-110 מיליון דולר. ראוי לציין, כי אחוז התשלומים החד פעמיים על חשבון הפיצויים נמצא בירידה, ועלה משקל הרנטות.

העברות הפרטים, שעלו בהתמדה והגיעו ל-98 מיליון דולר ב-1965, ירדו ב-1966 בכ-10 מיליון דולר. חלק מירידה זו נבע מהעובדה, שהמספר הקטן של עולים, גרם לירידה בהעברות העולים, ובעיקר בהעברות הסחורות.

כמו כן ירדו, במידת מה, גם ההעברות למוסדות. ב-1965 היו ההעברות למוסדות, בעיקר למוסדות הלאומיים, גבוהות במיוחד, כך שלמרות שבשנת 1966 חלה ירידה, לעומת 1965, עדיין גבוהה הרמה של העברות המוסדות בשנה זו מזו של השנים 1962 עד 1964.

סך ההעברות החד-צדדיות הגיע ל-306 מיליון דולר, לאחר שבשתי השנים הקודמות הוא הגיע לכ-350 מיליון דולר לשנה.

ב. תנועת הון לזמן ארוך ולזמן בינוני

סך כל ההתחייבויות לחוץ לארץ, לזמן ארוך ובינוני, עלה ב-1966 בכ-113 מיליון דולר, לעומת עלייה בסך 158 מיליון דולר בקירוב ב-1965 וכ-131 מיליון דולר ב-1964.

סך כל החובות במטבע זר הגיע בסוף 1966 ל-1,320 מיליון דולר, לעומת 1,225 מיליון דולר בסוף 1965. החובות לזמן קצר היו חלק קטן מסכום זה, כ-110 מיליון דולר בסוף 1966, לעומת כ-125 מיליון דולר בסוף 1965. החובות לזמן בינוני וארוך עלו מ-1,100 מיליון דולר בסוף 1965, ל-1,210 מיליון דולר בסוף 1966.

הירידה העיקרית ב-1966 היתה בהלוואות מממשלת ארצות הברית, במסגרת ד.ל.ף. ו-א.י.ד.¹ סכום ההלוואות מממשלת ארצות הברית היה גבוה במיוחד ב-1965, כך שהירידה ב-1966 הינה חדה במיוחד. אולם הסכום של כ-35 מיליון דולר, שנתקבל מד.ל.ף. וא.י.ד. ומעודפי המזון, הינו נמוך גם בהשוואה לשנים שקדמו ל-1965. הסבר אפשרי לחלק מהירידה בסעיף זה היא העובדה, שסיוע, הניתן במסגרת שנת תקציב אחת של ממשלת ארה"ב עשוי להיכלל בשתי שנים קלנדריות, בהתאם לעתוי התשלום. במסגרת עודפי המזון, שהריבית עליהם היא 4.5 אחוזים, אולם פירעונם בלירות ישראליות, נתקבלו סכומים ברמה דומה לזו של השנה הקודמת. הסיוע מממשלת ארצות הברית ניתן כעת כולו בצורת הלוואות, והסכום של כ-3 מיליון דולר, שנרשם כמענק ישיר בשנת 1966, הינו ניצול סכומים על סמך הסכמים קודמים.

¹ ד.ל.ף. Development Loan Fund, א.י.ד. Agency for International Development. הלוואות אלו, הניתנות ל-20 שנה בריבית של 3.5 אחוזים, פירעונן בדולרים.

יבוא ההון, 1964 עד 1966

(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (-) מ-1965 ל-1966	1966	1965	1964	
העברות חד צדדיות				
-14	243	257	270	(1) העברות לסקטור הפרטי
-10	88	98	96	העברות פרטים
-3	110	113	134	פיצויים אישיים
-1	45	46	40	העברות למוסדות שלא למטרת רווח
-28	63	91	81	(2) העברות לסקטור הציבורי
-19	-2	17	17	שילומים מגרמניה נטו
-2	3	5	8	מענק ממשלת ארה"ב
-7	62	69	56	העברות למוסדות לאומיים
-42	306	348	351	סך ההעברות החד צדדיות
תנועות הון				
-9	74	83	143	(1) לסקטור הפרטי
-9	74	83	143	ההשקעות מחו"ל נטו
-46	113	159	131	(2) לסקטור הציבורי
-22	11	33	24	מילואות העצמאות והפיתוח נטו
-6	17	23	13	מילואות הבנק העולמי
-20	32	52	41	מילואות ממשלת ארה"ב (כולל הבנק ליבוא ויצוא)
+2	53	51	53	מילואות אחרים לזמן בינוני וארוך, נטו
-55	187	242	274	סך ההון לזמן בינוני וארוך
-97	493	590	625	סך כל יבוא ההון

סך ההתחייבויות על חשבון מילואות העצמאות והפיתוח עמד בסוף 1966 על 543 מיליון דולר, לעומת 532 מיליון דולר בסוף 1965. בשנת 1966 עלתה מכירת איגרות מילואות הפיתוח, והסתכמה (יחד עם הריבית המצטברת) בכ-124 מיליון דולר, לעומת כ-100 מיליון דולר בשנת 1965. סכום זה כלל ב-1966 החלפות של איגרות מהוצאות קודמות לאיגרות מהוצאות חדשות, בסכום של כ-22 מיליון דולר.

בשנת 1966 נשלם פדיון איגרות מילואות העצמאות, שנמכרו החל משנת 1951. 33 מיליון הדולר, שהיו יתרת ההתחייבויות על חשבון מילואות זה, נפרעו בשנה זו. נוסף על כך הגיע השנה זמן פירעונם

לוח ג' 18

השקעות מחוץ לארץ, 1964 עד 1966

(מיליוני דולרים)

העלייה או הירידה (-) מ-1965 ל-1966	1966	1965	1964	
-8.0	46.8	54.8	86.7	העברות הון במזומנים
+1.1	38.8	37.7	52.4	השקעות במניות
+0.3	9.7	9.4	10.6	העברות הון באיגרות מלוות העצמאות והפתוח
-3.0	5.3	8.3	10.6	העברות הון בסחורות
-0.7	8.9	9.6	13.5	השקעות חוזרות של רווחים והשקעות במטבע ישראלי
-10.3	109.5	119.8	173.8	סך הכול
בניכוי:				
-0.9	27.0	27.9	17.1	חיסול השקעות זרות בארץ
-0.2	3.5	3.7	10.8	השקעות ישראליות בחו"ל נטו
-0.7	4.8	5.5	3.0	השקעות בניירות ערך זרים
-1.8	35.3	37.1	30.9	סך הכול
-8.5	74.2	82.7	142.9	סך כל ההשקעות מחוץ לארץ נטו

יתרות מטבע החוץ של המדינה, 1961 עד 1966

(מיליוני דולרים)

סוף השנה	פיקדונות בחו"ל (כולל זהב וקרן המטבע הבינלאומית)	השינוי לעומת השנה הקודמת	בניכוי : פיקדונות של זרים ותושבי חוץ במערכת הבנקאות בארץ	פיקדונות במטבע חוץ נטו	השינוי לעומת השנה הקודמת
1961	376	—	80	296	—
1962	506	+ 130	100	406	+ 110
1963	615	+ 109	121	494	+ 88
1964	643	+ 28	128	515	+ 21
1965	749	+ 106	138	611	+ 96
1966	730	- 19	154	576	- 35

של כ-28 מיליון דולרים על חשבון איגרות מילוות הפיתוח, כך שסך הפירעון הסתכם בכ-61 מיליון דולר.

כיוון שהפירעון וההמרות בל"י הגיעו לסכום כולל של 113 מיליון דולר, הסתכמו התקבולים נטו ב-11 מיליון דולר בלבד. סכום זה נמוך במידה ניכרת מהתקבולים נטו בשנים הקודמות. הפדיון המוקדם בלירות ישראליות הסתכם בכ-18 מיליון דולר, סכום דומה לזה של השנה הקודמת. כ-9 מיליון דולר הומרו למטרת השקעות, כ-5 מיליון דולר המירו תיירים ועולים, וכ-4 מיליון דולר הומרו על ידי הסוכנות ומוסדות אחרים. חלוקה זו של המרות דומה לחלוקה בשנת 1965, בה הסתכם סך ההמרות במטבע ישראלי ב-17 מיליון דולר.

סך חובות לחוץ לארץ לזמן ארוך ובינוני, למעט מילוות העצמאות והפיתוח ולמעט הלוואות מממשלת ארצות הברית והבנק העולמי, עלה בכ-53 מיליון דולר, סכום הגבוה במקצת מהעלייה בשנת 1965 — כ-51 מיליון דולר.

בשנת 1966 ירדו ההשקעות מחו"ל נטו בכ-10 אחוזים בלבד, לאחר ירידה ניכרת בשנת 1965. סך כל ההשקעות מחו"ל ירדו בכ-10 מיליון דולר, אולם גם ההשקעות הישראליות בחו"ל ירדו במידת מה.

ההעברות במזומנים ירדו בכ-8 מיליון דולר, לאחר ירידה של 32 מיליון דולר ב-1965, בעוד שההשקעות במניות נשארו על רמה דומה לזו של השנה הקודמת. סך ההשקעות מחו"ל (לאחר ניכוי חיסול השקעות זרות בארץ) ירד מ-157 מיליון דולר ב-1964 ל-92 מיליון דולר ב-1965, ול-82 מיליון דולר ב-1966.

ג. יתרות מטבע זר

בסוף 1966 הסתכמו יתרות מטבע החוץ של המדינה בכ-730 מיליון דולר, ב-19 מיליון דולר פחות מאשר בסוף השנה הקודמת. ההתפתחות בשנה זו מהווה שינוי ניכר במגמה של השנים

האחרונות. מאחר שבמשך כל שנה ושנה מאז 1958 חלו עליות — וגם עליות ניכרת — ביתרות מטבע החוץ.

כלל תנועות ההון לזמן קצר נחשב לגורם המאזן את הגירעון או את היתרה שנוצרת על ידי החשבון השוטף מצד אחד ויבוא ההון לזמן ארוך ובינוני, מצד שני. העלייה הגדולה ביתרות בשנת 1965 נבעה בחלקה מעלייה גדולה יחסית בהתחייבויות לזמן קצר, בעוד שבשנת 1966 היתה עלייה צנועה יותר בהתחייבויות אלה. השינוי בשנת 1966 בסך ההון לזמן קצר הראה ירידה בסך 43 מיליון דולר, לעומת עלייה של כ־23 מיליון דולר בשנה הקודמת. התפתחות נוספת שאין אפשרות להתעלם ממנה בניתוח מאזן התשלומים השנה היא הסכום של כ־84 מיליון דולר של טעויות והשמטות.